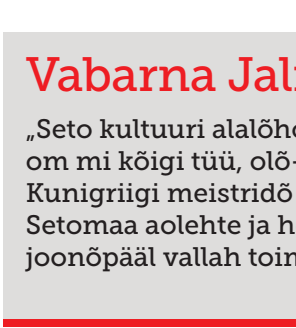

Seimi Anneli:

„Ku saa aestaga iist tulti Setomaalõ opma Eesti riigi kaitsmist, sis täambä tasos siiä’ tulla’ opma Eesti riigi luku.”

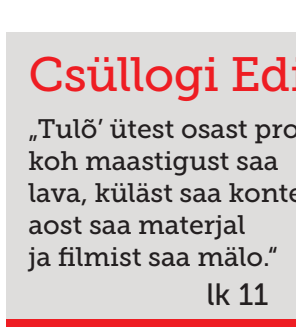
lk 2

Vabarna Jalmar:

„Seto kultuuri alalõhoitminõ om mi kõigi tüü, olõ-õi õnnõ Seto Kunigriigi meistridõ asi. Telke’ õks Setomaa aolehte ja hoitkõ’ hinnäst joonõpääl vallah toimuvaga!”

lk 3

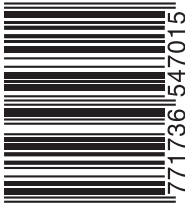

Csüllogi Edina:

„Tulõ’ ütest osast protsessist, koh maastigust saa lava, küläst saa kontekst, aost saa materjal ja filmist saa mälo.”

lk 11

Setomaa

Hind 2 eurot

Juuli 2026, nr 7 (440)

Välläandmist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm

Vahel Setomaa valla leht

Satserinna sõirapäiv

Kaemalda’ vihmalo korju’ 13. juunil Saatse muusiumi moropäale sõirahuvilisõ’, õt olla’ XVI Satserinna sõirapääv.

KORELA TEA

Saatse muusiumi pemaane/varahoitja

Päävä joosul tutvustõdi seto ütte traditsioonilist pühäo süüki – sõira. Külälisõ’ sai’ kaia’ sõira tegemist, maitsa’ erinevvi sõiru ja kullõlda’ seto laulu ja pillimängu. Kokko tull’ nii kohaligu’ sõirameistri’ ku ka’ külälisõ’, kiä’ tundsõ’ huvvi Setomaa söögiperändi vasta.

Sõir om Setomaal üts tähtsappi pühhiaõ süüke. Tuu olõ-õi õnnõ süük, a tähtsä jago seto kultuurist ja kombist, midä om põlvõst põlvõ edesi ant. Sõiral om olnu’ Setomaa söögilavval tähtsä kotus jo saandit. Sõira tetti innekõkkõ keväjät-sel aol ja suvõl, ku piimä oll inäbä, ja pakti pühhi aol, vöö-

dõti küllä minneh kostist üteh ja süüdi tõisilgi’ tähtsil sündmüisil. Muna’ ja vöi oll hinnalinõ söögikraam, sõira süvvä-äs õgapäävatselt, tä oll õnnõ pido-lavval.

Sõira tegeminõ om pallõ inäbät ku üte traditsioonilitsõ söögi tegeminõ – šoo om uma-ette protsess piimäst sõirani’. Piimä oll vaia kogoda’, hapata’, kuumuta’ jne. Kõik tuu protsess and edesi Setomaa kultuuri, identiteedi ja elolaadi. Ku innidsel aol opiti sõira tegemist kotoh vanõbidõ ja vana-vanõbidõ kõrvalt, sis täambät-sel pääväl olõ-õi tuu inäp eishindäst mõistõtav. Tuuperäst om tähtsä luvva’ võimaluisi, õt kuis nuid tiidmisi ja mõistmisi edesi jaka’ ja edesi opada’. Sõirapäiv and võimalusõ uma

Satserinna sõirapäävä võitja’

Silmä Sandri pilt

silmäga’ kaia’ traditsioonilitsõ sõira tegemist, kuulda’ tegemisõ jutta ja oppi’ targolt sõirameistridõlt. Saatse muusiumi Satserinna sõirapäiv täutki’ tuud mõtõht.

MTÜ Seto Kük om võtnu’ hindä kanda’ tõist aastakka sõiravõistlusõ kõrraldamisõ tuul pääväl. Saatse muusium kõrraldas meelelahutusprogrammi ja tege kõrda muusiumi moro,

õt külälisõ’ tunnõsi’ hinnäst hõste. Kukki’ ilm oll väiga’ vihmänõ, tull’ kogokunnaliikmõ’ umma kraami müüma, esinejägi’ anna-as alla. Vihma käeh tandsõ’ vapralt Poloda Piiga’ ja lauli’ Mařatsäuga noorõ’. Ansambli Öösorr mänge ja kae-ja’-kullõja’ tandsõ’. MTÜ Seto Kük juhatusõ esinaase Ree Kai soovtusõl süüdi sõira ja kõigil oll hüä olla’.

Sõirapäävä võitja’

- **Kotoh tett traditsioonilitsõ külmä seto sõira konkursi võitja’:**
I kotus Pärtini Sird, II kotus Ainiku Lily, III kotus Linnusõ Kaja.
- **Kotusõpääl tett traditsioonilitsõ lämmä seto sõira konkursi võitja’:**
I kotus Vabarna Jane, II kotus Lillmaa Terje, III kotus Ainiku Lily.

Säntsido suuri kogokunna tegemisi väärtüs ommõgi’ tuuh, õt traditsioon olõs nätä’ ja jovvasi’ kõrraga’ pallosido inõmisi mano. Ütine sõirapäiv tugõvdas kogokunnatunnõht, tutvustas

seto söögikultuuri külälisilõ ja avitas, õt sõira tegemisõ tarkus häõsi-i ar’, a eläsi’ edesi ja jääsi’ perrätulõjilõ.

Tõlknü’ Sarvõ Öiõ.

Setomaal vöödõti üles Lõunõ-Eesti turismipiirkunna vahtsõnõ reklaamvideo

Obinitsah ja Verskah vöödõti üles 16. juunil kaadrit vahtsõ Lõunõ-Eesti reklaamvideo jaost, minkõ ilmumist ütismee-diah ja teleh tulõ viil uuta’.

„Mi tutvusta seto kultuuri väigagi’ humoorikah ja üteh-aardvah võtmõh,“ üteli Lõunõ-Eesti Turismiklastri luuv-juht Hainla Liis. „Mi video pää-tegeläsest omma’ vele’ Naani’ (Mattias ja Johannes Naan), nii õt nalja nakas saama.“

16. juuni päältlõõnaht olli’ võttõ’ Obinitsa tsässona man ja õdagu Verska Talomuusiumi. Mia’ täpsebält Setomaal ja Sibulatii pääl üles vöödõtust

videoh juhtumma nakas, saat-tiida’ sis, ku kampaania nakas pääle. Video luvvas, õt toetada’

Lõunõ-Eesti turismiettevõtjit talvitsõl madalhuaol ja vaht-sõl suvõl.

Kampaania tulõ tsihiga’ inne-kõkkõ Eesti ja Soomõ turulõ ja muudõtas kõlbigust ka’ Läti ja Ühendkuningriigi turu jaost.

Lühko filmikese autori’ omma’ Nõmmik Brigitta ja Hainla Liis. Nimä’ mõtli’ vällä ka’ minevääestaga korgit lai-nit tekütäni’ väikoliinu joulukampaania, koh pääosah Hundi Brigitte Susanne.

BREIDAKSI ARVED

Tõlknü’ Sarvõ Öiõ.

Nalja nakas saama.

Breidaksi Arvedi pilt

Setomaa näpotüü ilo üteh poodih

Setomaa näpotüümeistrit tiidäs üle ilma, a kas sa’ tiidset, õt Setomaa kõgõ suurõp ja hulga kraamiga’ näpotüüpuut om Verska Talomuusiumih?

Muusiumi näpotüüpoo-dist om aestaga joosul läbi kaunu’ 10 000 erinevää näpo-tüüd. Parhillaki’ om sainu, riio-

lidõ, laudu pääl tuhandit näpo-tüünä tett kraami. Alostõdõh võtmõhoitjist, lõpõtõh põr-mandurõividõ, savianomidõ, ehtidõ ja ka’ joogi ja söögiga’, mia’ lää-äi ruttu hukka. Ka’ omma’ siih rioli’ täüs Seto-maaga’ kõüdet raamatit, mia’ kül’ olõ-õi näpotüünä tett,

omma’ õks trükükuah pressidü’.

Poodih tervtäs külälisi per-naane Ämariku Tiina (pil-dil), kiä mõist soovta’, midä võisi’ hindäle Setomaalt mälestü-sest üteh osta’ vai sis hoops kodo ilosta-misõ jaost saia’. Timä

ütles, õt hõste müügist lätt kõik tuu, midä suuhtõ panda’ vai valla’ saa, näütüsest kotusõpäälne mesi, jahtava’ joogi, a ka’ ehte’ ja väiko’ asakõsõ’.

BREIDAKSI ARVED

Tõlknü’ Sarvõ Öiõ.

Filmimiis tekk vallalõ Verska suvõkohvku

Verskah suvõst mõnno tundva filmimiis Maimigu Andres tekk Reegi maja külästäskeskusõh vallalõ suvõkohvku, õt paku’ nii külälisilõ ku ummilõ inõmi-silõ peenebät ar’olõkit kohvi, makõ suutävvä ja ilmauilosa Örsava järvega’.

„Mul om vaihõaestak, ku olõ-õi ütteri’ filmiprojekti suvõ joosul, mia mu ao ar’ võtasi’, ja ma tahtsõ pikebält Verskah olla,“ kõnõl Maimigu Andres suvõkohviku sünnüluku. „Õt asi lääsi-i liisnalt lõdvast, sis kai, õt Reegi maja om ilostõ mi kodo kõrväl, hüä lähkoh kavvu’ ja pruumi’. Mu seeh om kõõ ette-võtja soolkas põksnu’.“

Suvõkohviku lett sai Reegi majah üles jaaninädäli aigu. Pakmisõl omma’ kohaligu peritoluga’ magusa’ ja sooladsõ’ hamsahusõ’ ja kohv. Tuu maits-misõ jaost om majah paar lauda, a hüä ilma aigu saat minnä’ vällä, õt kaia’ Örsava järve vai sis iihaida. „Mi tahtsõ perrega’ kaia’, õt kas siih and tetä’ väigo-kõist suvõkohvku. Vaest tsuut peenebät kotust, ku om Tsäi-maja, nii ku ka’ šoo maja eis’ vällä näge,“ selet Andres.

Maimigu Andres pidä Verskah kohvku. Breidaksi Arvedi pilt

Reegi maja külästäskes-kusõ vahtsõnõ pernaane om juulikuust pääle Toht Diana. „Suvõkohvk kõlbas Reegi majja nii ku valõtult. Šoo and mano väärtüst, midä külälisilõ viil paku’,“ üteli tä.

„Järveilo ja maja eis’ näge imposantnõ vällä,“ kitt And-res. „Kohvik kau elämüsturismi mano ja om ka’ umainõmisilõ, kiä’ tahtva’ elost mõnno tunda’ makõsüüke hamsahuisiga’.“

Suvõkohvk om Reegi majaga’ samal aol vallalõ, a ku vaia, sis ka’ pikebält.

BREIDAKSI ARVED

Tõlknü’ Sarvõ Öiõ.

Seto Kostipäiv 2026

BERESJE SADAMAKOHVIK

Märksõna': • vanausulisi külä • satam • Beresje Hobitarõ • eloh muusika • latsinulk

Setomaa ainumah vanausu-lisi küläh, ilosa Lämmijärve kaldõ pääl tege ussõ' vallalõ Beresje kogokunna sadama-kohvk. Lavva pääl om avvukot-tal Peipsi sudak, kododsõ' pii-ragu', sõir ja vanausulisi pliini'. Pillimehe' tegevä' muusikat, om Beresje Hobitarõ näpotüü ja rahulik olõminõ. Külälisi terv-tädäs nii maalt ku ka' vii päält.

LINNUSÕBRA PESÄ

Märksõna': • tsirgu' • kitsõ' • maalminõ • kangakudaminõ • eloh muusika • mässämiso kotus

Maalähkoh hobitaloh saa valmist süük uma aiah ja põllu pääl kasunu' kraamist. Külä-lisi uutva' sõbraligu' tsirgu' ja kitsõ', näpotüütärõ', muu-sika ja kodonõ moro ilmadu suurõ tammõga'. Latsi jaost om mässämiskotus.

VÄIKESAARE KOHVIK

Märksõna': • talosõogi' • näpo-tiitkraam • mässämiskotus • lemmikeläjä' etteiidäändmisõl

Kododsõ talo moropääl uutva' kododsõ' sõogi' ja uma-kasvatõ kraamist tett maigu'. Üteh saat osta' leibä, sõira, sahvti, mahla, näpotüüd ja pernaase koet nãrdsuvaipu. Latsilõ om mässämiso jaost kotus ja terehtulnu' omma' ka' lemmikeläjä'.

REHA RIST

Märksõna': • piiragu' • savvuliha • kodo- ja taloeläjä' • õnnõloos • iätüs • mässämiso kotus

Üts hamsahus vii tõõsõ mano. Lavva pääl uutva' lämmä' saia-kõsõ', piiragu' ja peremehe savvuliha, a moro pääl kodo- ja taloeläjä', latsi jaost om mässä-misõ kotus, õnnõloos ja makõ iätüs.

KASKEDE ALL

Märksõna': • karmoska • seto tandso' • Poloda Piiga'

Kohvk om kõiva all, pakk varjo kuuma päävä ja ka' vihasagara iist. Karmoska helü' saatva' päivä hummogust õdagoni'. Kell 12, 14 ja 16 saat kaia' ja oppi' seto tandsa üteh rahvatandsorühmäga' Poloda Piiga'.

MAAGILINÕ MAAGÕKÕNÕ

Märksõna': • kalasõogi' • kar-moska • seto tandso' • käsitiüiä-tiis • kummipaadisõit • lavva-tennis • sulgpall • latsi mässä-misõ kotus

Kohvigu sõögikaardil om sudagu lüiõlda liha, ürdidse' havvõkotledi' ja tõõsõ' kala-sõogi'. Päivä saatva' karmoska-helü' ja tahtmisõ kõrral saat oppi' seto tandsa. Latsilõ om mässämiskotus, võrksabidõ jaost om tiik, kummipaas, lavvatennis ja sulgpall.

KRIISA TALO KOSTIKOTUS

Märksõna': • seto sõogi' • kõrda-tett vana taloarhitektuur • seto leelo • pillimäng • rahvarõiva' • aida puut • lemmikeläjä'

Aoluulidsõh seto taloh saava' valmist ehtsä' maigu' koha-ligust kraamist ja vannu ret-septe perrä. Hoolõlitsõlt taastõt taloarhitektuur, näpotüü, leelo ja pillimäng loova' tõõmöli seto meeleeolu. Oodõt om terveh pereh üteh lemmik-eläjidõga'.

ÕIE KUNINGRIIK

Märksõna': • kodomuusium • seto vana rõivakraam • Õio jutu' ja laulu' • näpotüünulk • sõir • karask

Õooh talomuusiumih saava' kokko seto maigu', vana rõi-vakraam ja Õio jutu' ja laulu'. Külälisilõ paktas sõira, karas-kit ja üteh perrega' tett pee-nebit süüke. Maitsmisüllätüisi

pakva' ka' perre kõgõ noorõba'. Soo om kotus, koh peränd eläs läbi maitsmisõ, mäletüisi ja põlvkundõ jutta.

KOLME TALU KOHVIK

Märksõna': • talosõogi' • seto noorõ • laulja' • seto perimüs • perrejutu'

Siih saava' kokko perre jutu', kodonõ tunnõh ja ehe seto peri-müs. Seto noorõ' laulja' toova' päivä eheda ja elolitsõ peri-müse. Siih maits süük parebahe ja aig liigus ummamuudu.

TEATRIKOHVIK OBINIZZA

Märksõna': • Obinita Uus Teater • seto leelo • karmoska • kunst • luulõ

Galeriikohvk üllätas koha-ligu sõogi eri kihte, elävä muu-siga, kunsti, luulõ ja tiatriga'. Päivä joosul om kuulda' seto leelo, karmoska ja levilaul ja lava pääle astusõ' nii kohaligu' ku ka' külälisesinejä'.

SUVESETO TSÄIMAJA

Märksõna': • saviaho sibula-piirak • hainatsäi • siirobi' • mosaiigikunst

Saviaho sibulapiirak, tum-minõ sibularuug ja tõõsõ' kodotsõ' maigu' uutva' nii sibu-lasõpru ku nuid, kiä' tahtva' tõisi süüke. Üteh osta' saa käsitiünä tett siiropit, sibu-lasahvti, kommõ ja näpotüüd. Paktas hainatsäiu ja saat kaia' pernaase tett mosaikõ.

HARRÕORO HÄMMÄTÜS

Märksõna': • maa seeh küdset lammis • saslõkk savvusanna-lihast • kartohkas lõkkõpaast

Harrõoro Hämmätüs om aigumalda' ehe ja elorõõmus, peris tulõ ja savvuga'. Lam-mas maa seest, saslõkk savvu-sannast, kartohkas lõkkõpaast ja kohopiimäkuuk – kõkkõ tuud jaetas hüäl meelel vahtsidõ ja vannõ sõpruga'.

RIKKA IVVANI MAN

Märksõna': • uma talo lugu • aoluulinõ talopuut • kitarr ja karmoska • mängu' • jutukaugi' kell 12.30 ja 14

150-aestagatsõ talo moro uut küllä maitsma kodotsit süüke, mia' omma' tett päämät-selt uma talo ja külä kraamist. Päivä tegeva' rikkabast jutu' talost, Küllätüvä jutukaugi' ja aoluulinõ talopuut. Talo-moro pääl om ruumi nii mäs-sämisõ jaost ku ka' niisamata piktamisõst.

UMASTÕ TSÄIMAJA

Märksõna': • seto küük • uma-kasvatõ sõögikraam • kodokana' • rahulinõ taloelo

Setomaa lõunõnulguh uutva' ehtsä' talomaigu' uma põllu-, aia- ja mõtsakraamõst. Lavva pääle joudva' rammus seljanka, sakõ pudõr sibulasilmäga' ja pernaase tett lämmi sõir. Talo moropääl saat nauti' rahulist maaello, häitsvit lilli ja kaia' talokannu.

PIIRI VEEREH

Märksõna': • seto süük • kodo-eläjä' • karmoskamäng

Setomaa piiri veereh uutva' aus kodosüük, värske' piiragu' ja häätahtlik seto külälislakhus. Talo moropääl asatasõ' kana', pärllkana', hanõ', pardsi', pini' ja kassi'. Hüä tujo luu kar-moskamäng. Siih saa terveh pereh kõrraga' maitsa', kul-lõlda' ja tunda' tõõmöli Seto-maa maaello.

TÄPSU KUTS KOSTILÕ

Märksõna': • lehm Betty • käs-siga' lehmänüssminõ • kodoeläjä' • mässämiskotusõ'

Täpsulandih võtva' külälisi vasta pernaane Terje ja lehm Betty. Siih saa nätä' perüs taloello, süütä' Bettyt sarvi vaihõlt, kaia' õgapäävõtsit talo-taltuisi ja maitsa' süämega' tett

SETO KOSTIPÄIV
L, 8. august 2026 • kell 11.00 - 20.00
P, 9. august 2026 • kell 11.00 - 16.00

Setomaa kodukohvikutepäeval ehk Seto Kostipäiväl avavad oma ukse 19 kodukohvikut hubastes taluhoovides ning teistes huvitavates paikades üle Setomaa. Tule ja naudi kohalikust toorainest valmistatud seto kõogi hõrgutisi, saa osa muusikast, külaelust ja mõnust koosolemisest. Lase end setode külälislakusel kostitada!

BERESJE SADAMAKOHVIK	L	Beresje sadam, Beresje küla
LINNUSÕBRA PESÄ	L ja P	Marta talu, Toomasmäe küla
VÄIKESAARE KOHVIK	L ja P	Väikesaare talu, Usnitsa küla
REHA RIST	L ja P	Reha rist, Treski küla
KASKEDE ALL	L	Ojanurme talu, Saabolda küla
MAAGILINÕ MAAGÕKÕNÕ	L ja P	Toomemäe talu, Saabolda küla
KRIISA TALO KOSTIKOTUS	L	Kriisa talu, Litvina küla
ÕIE KUNINGRIIK	P	Soe talu, Kiioora küla
KOLME TALU KOHVIK	L ja P	Ilmaveere talu ja Luige talu, Helbi küla
TEATRIKOHVIK OBINIZZA	L	Obinita Galerii, Kesktänav 17, Obinita küla
SUVESETO TSÄIMAJA	L	Kesktänav 14, Obinita küla
HARRÕORO HÄMMÄTÜS	L	Harrõoro talu, Masha küla
RIKKA IVVANI MAN	L	Savimäe talu, Küllätüvä küla
UMASTÕ TSÄIMAJA	L ja P	Varese talu, Tsergonõ küla
PIIRI VEEREH	L ja P	Vislapuu talu, Vinski küla
TÄPSU KUTS KOSTILÕ	L ja P	Haavistu talu, Vinski küla
ILOLINE KIRSI TALO	L	Kirsi talu, Meremäe
KIRIKUMÄE	L	Kirikumäe talu, Mäasi küla
VANAASE AIARESTO	L	Vanaase talu, Hindsa küla

www.setokyyk.ee

kodotsit maikõ. Latsil om pallõ avastamist, täuskasunuilõ nos-talgilist olõkit ja võimalust kõr-rast aig maaha võtta'.

ILOLINE KIRSI TALO

Märksõna': • näpotüünäütüs • kell 12 Lotte • kell 15 Leelo-kandja' • kellä 17–21 sann ja tsukõlustünn • kell 21 Village Voices

Sool aestagal saa täüs 10 tegutsõmisaestakka ja külälisi uutva' vanaimä retseptest ins-pireerit seto maigu', talo jutu' ja süämelinõ talomeeleolu. Kell 12 tulõ latsiga' kokko saama Lotte, kell 15 esines Leelo-kandja' ja kellä 17–21 om val-lalõ savvusann ja tsukõlustünn. Päivä lõpõtusõst om kell 21 juubõlikontsert ja tandsuõdak ansambliga' Village Voices.

KIRIKUMÄE

Märksõna': • kalasõogi' • sibu-laiätüs • Luhamaa keriguaid • tiik • tsukõlustünn • mässämisenulk

Kirikmäe talo pakk põnova maiguga' süüke – angerja-saslõkist ja katsajalast kooni' sibularuvvani'. Peräst süüki uutva' Luhamaa keriguaid, tiik ja tsukõlustünn ja latsi jaost om uma mässämisenulk.

VANAASE AIARESTO

Märksõna': • väikosoolaga' forell • kanasiäme' • sellakplaadi' • 1900. aestaga talomaja

Luhamaal, vannu uibidõ vafoh om 1900. aestagast peri talo, koh külälisi uutva' väiko-soolaga' forell, aigupiteh küd-set kanasüäme', Setomaa kõgõ parep kohv ja sellakplaatõ päält lastas vanna tunnõht.

Kats laagrit, üts terveh pala – Kaitsõväe Petsere Põhjalaagri ja Lõunõlaagri Setomaa maapääl

SEIMI ANNELI

Setomaa Muusiumidõ direktor

Ku mi kõnõlõ Setomaast, mi mõtlõ päämätselt seto kultuuri pääle, ilosalõ luudusõlõ ja rik-kaligulõ perändilõ. Harva tiidäs, õt siih om Eesti üts eiserälit-sipi sõaoluulisi tervikit – Eesti Kaitsõväe Petsere Põhjalaagri ja Lõunõlaagri. Noo' olõ-õi kats erälde laagrit, a omma' üts välläõppamiskotus, minkõ jäle' omma' Setomaa maa pääl sooni' aoni' olõmah.

1920. aestagidõ tõõsõl poolõl tetti Verskahe Õrsava järve kal-dõhe Petsere Põhjalaagri ja Pet-sere lähkohe Lõunõlaagri. Noid ühend Petsere laskõväl, minkõ piirkund kattus täämbätsel pääväl suurõstõ Mustuja maas-tigukaitsõalaga'. Siih oll noorõ Eesti Vabariigi kaitsõväe vällä-oppus – hafõdi' jalaväeläse', ratsaväeläse', suurtükiväe-läse' ja tõisi väeliike sõduri'. Nuu' laagri' olli' tähtsä jago Eesti riigi kaitsõvõimõ üles-ehitamisõst.

Setomaa Muusiumidõl om olnu' jo aestakki au sood luku

kõnõlda' Verska Külästüs-keskusõh – Kindral Reegi Majah ja Põhjalaagri Kaugi-raapääl. Kõnõldõh külälisilõ Petsere Lõunõlaagrist, mi olõ sooni' aoni' saanu' tugi-nõda' päämätselt vannu pilte, kaartõ ja mälestüisi pääle. Nuu' omma' avitanu' kujota' innist ello, a kõo om jäänü' tunnõh, õt midägi' om puudus. No' mi või üldä', õt mi inäp pia-ai õnnõ pilte näütämmä. Mi saa suu-nada' inõmisõ' kotussihe, koh tuud luku võit uma silmäga' kaia' ja kavvuh kogõda'.

Ma olõ sagõhõhe ülnü', õt Setomaa inõmisõ' omma' väiga' rikka'. Olõ-õi õnnõ kul-tuuri vai luudusõ poolõ päält, a ka' aoluulitsõ perändi poolõst. Mi ümbe om maa, mia kõnõ-lõs Eesti riigi kujonõmisõ ja riigikaitsõ tugõvdamisõ luku. Soo om väärtüs, midä pallodõh Eesti kotussih inäp olõ-õi alalõ.

Sõaoolu uurja' omma' mit-mõl kõrral ülnü', õt Verska Põhjalaagri om Eestih ainu-mas. Inne Tõist ilmasõta oll Eesti Kaitsõväl mitmit suvit-sit välläõppõlaagri kotussit – Jägala, Kurtina ja tõõsõ'. Pia kõik

tetti puust ja sõa aigu sai hukka, nõukogodõ aigu lahuti ar' vai kattõ perästpoolõ tävve-ligult.

Verska om tiidäolõvalt ainu-mas kotus Eestih, koh tuuao-litsõst suurõst sõaväelaagridõ kompleksist om täämbätsõ pää-väni' alalõ autentse' sõduridõ puitbaraki', ohvitseri maja' ja tõõsõ' laagrihuunõ'. Tuu tegegi' Petsere Põhjalaagri Eesti sõa-aoluuperändi saiskusõstõlt eiserälitsõst.

Sool suvõl sai tuu lugu viil tävveligubast. Voropi küläh tetti pidoligult vallalõ kõrda-tett Säitsmemägi – Petsere Lõunõlaagri kõgõ tuntup maa-märk. Tuu kõrdategeminõ tähendäs, õt no' om ka' Lõunõ-laagri lugu pallõ parebahe nätä' ja tunda'.

Setomaa vallavanõp Kudre Raul om tuu mõttõ võtnu' hõste kokko: „Soo om mi lugu tuust, kuvvamuudu Eesti ehit üles uma kaitsõväe ja kindlust riigi julgõolõkit. Säitsmemägi tulõtas miilde Setomaa tähtsät jako Eesti riigi kaitsmisõl nii saa aestaga iist ku ka' täämbä. Soo tagasitegeminõ näütäs, õt

mi hinda umma aoluku, mi hoia umma perändit eloh ja mi kutsu inõmisi sood avastamma.“

Setomaa Muusiumidõ jaost olõ-õi Petsere Põhjalaagri ja Petsere Lõunõlaagri kats eri-nevvä kaemiskotust. Noo' omma' üte ja sama luu kats päätükkü. Noid ühendäs Must-uja maastigukaitsõala, koh olli' innidse' laagridõ laskmisko-tusõ'. Ka' soo maastik om üts jago mi sõaoluust ja avitas arvu saia', ku lağa oll saandi-tagonõ välläõppmiskompleks.

Viimätsil aestagil omma' inõmisõ' naanu' inäp hin-damma luudusõh olõmist, kau-mist ja peränditurismi. Soo and meele hüä võimalusõ tutvusta' laagridõ luku säänestmuudu, kuis tuust kõgõ parebahe arvu saia' – kavvuh läbi kõik kotusõ'. Verska Põhjalaagri jalotusrada om tuu jaost hüä võimalus ja mi suuv om kõütä' pia Petsere Põhjalaagri, Mustuja maastigu-kaitsõala ja Petsere Lõunõlaagri ütest jalotustiist.

Sood tiikunda saa läbi kavvu' ummapääd ku ka' giidiga'. Seto-maa Muusiumi' valmstasõ' ette ütitsit jalotuskaukõ ja pia

andas tuust täpselt tiidä' läbi kodolehe ja sotsiaalmeedia-kanalidõ. Mul om väiga' hüä miil, õt soo luu jutustamisõl mi saa tetä' kuuhtüüd inõmi-siga', kiä' omma' soolõ perän-dilõ pühendänü' mitmit aest-takki uma elost. Lõunõlaagri ja Säitsmemäe uurja ja kõrda-tegemisõ iistvidäjä Valgu Too-mas ja Põhjalaagri hüä tundja, Seto Instituudi juht Raudoja Ahto omma' valmi' mõnõl kõr-ral aestagah juhendamma ka' eriekskursioonõ. Näide tiid-misõ', kogõmusõ', pühendü-mis andva' jalotuskaugilõ täv-veste tõõsõ mõõtmõ.

Aolugu elä-äi õnnõ maas-tigul. Tä eläs ka' asõh, mia' hoitva' hindäh inõmisi jutta. Ildaaigu Setomaa Muusiumi-dõhe tuudi haruldanõ Eesti ratsaväehovitseri vüürihm. Tiidäolõvalt om Eestih alalõ õnnõ ütsigu' säntse' eksem-plari' ja väiga' sümboolsõst tege tuu asõolu, õt vüürihma innine umanik tiine Petsere Põhlaag-rih. Tuu om näüdeh tuust, õt kuvvamuudu üts asi või täv-vendädä' terveht luku ja avita' mõista' kotussidõ tähendüst.

Mul om väiga' hüä miil, õt inõ-misõ' saava' arvu muusiumidõ ülesandõst mi ütidsõ perändi hoitjana. Aoluulitsõlt tähtsä asi olõ-õi lihtsalt kaup, minkõ hinda mõõdõtas rahah, a üts jago mi ütidsõst mälehtämi-sõst. Ku säntsit asju joud muu-siumihe, omma' nä hoioit, uurit ja kättesaadava' ka järgmätsilõ põlvkundõlõ. Perändi hoitminõ olõ-õi eishindästmõistõtav – tuu jaost ommõgi' muusiumi' olõmah.

Muusium olõ-õi õnnõ maja, koh hoioitas vanna varra. Muu-sium om ka' maastik, huunõ', mälehtämiso kotusõ' ja inõ-misõ', kiä' näide jutta edesi kõnõlõsõ'. Petsere Põhjalaagri ja Petsere Lõunõlaagri omma' ütehkuuh Eesti riigi kujonõ-misõ tähtsä päätükk. Mi üles-annõh om sood perändit hoita', uuri' ja tutvusta', õt ka' järg-mätsõ põlvkunna' saasi' sood uma silmäga' nätä' ja mõista', õt aolugu elä-äi õnnõ arhiiveh. Tä eläs Setomaa maastigul. Ku saa aestaga iist tulti Setomaalõ opma Eesti riigi kaitsmist, sis täämbä tasos siia' tulla' opma Eesti riigi luku.

XXXIII Seto Kuningriigipäiv ku kultuurinäütaja

Setomaal om suurõbit ja vähäbit pidopäivi, ku tuldaskokko. Üts suurõp ja üleilma tiidä' kokkosaamisõ päiv om Seto Kuningriigipäiv, mia om õgal aestagal augustikuu puulpühä. Šool aestagal om kuningriigipäiv 1. augustil.

SARVÕ ÕIÕ

Pidopäiväle proomtas minnä' parebih rõivih ja seto rahvas lätt ummih rõivih. Kõigil inäp vannu rõivit olõ-õi, nii ku muialgi', selle õt rõivas tiin inõmist, habrahus ja kaos siist ilmast. Ku rõivast olõ-õi, sis koetas, ostõtas, ummõldas vahtsõ'.

Rõividõ tegeminõ võtt hulga aigu ja taht ka' tiidmisi. Kõik inõmisõ' olõ-õi näpotüü-tegijä', kõik piaki-i kõiki tõid mõistma tetä'. Kiä' midä mõist tetä', tuu oppas tõisilõ vai tege ka' müügi jaost. Säänestmuudu om üleilma ummi rõividõ alalhoitmisõ kõrd ja kinkõ jaost om tähtsä ummih rõivih olla' ja kavvu', nuu' löüdvä' vai tegevä' hindäle vahtsõlt vannamuudu rõiva'. Rõivas näütäs kõrraga', õt kiä' sa olõt, kohes parki sa kaut.

Seto Kuningriigipäiväl om seto rahvast, om külälisi lähäbält ja kavvõbalt. Ku olõt ummih rõivih, sis om vooriga' tiidä', õt kiä' om kost nulgast, kost maalt, a tuu tähendä-äi, õt seto vöi-i olla' liinarõivih vai õt kuningriigipäiväle vöi-i tulla' poodirõivih. Kõik inõmisõ' omma' Setomaalõ oodõt nii pidopäiväl ku ka' õgal tõõsõl päiväl. Küläh õks kaudas ja kuuh oldas.

Edimäne Seto Kuningriigipäiv oll 20. augustil 1994 Obinitsa küläh. Šool kõrral sis om kuningriigipäiv kolmõkümne kolmadat kõrda ja om Miktämäe küläh. Ma olli edimätsel kuningriigipäiväl, sis olli' eloh nuu' mehe' ja naase', kiä' olli' Setomaal sündünü' ja elänü', kinkõ kodonõ kiil oll seto kiil ja kiä' olli' uma' tandsu' ja laulu' saanu' umast kotost, umast

Edimäne Seto Kuningriigipäiv oll 20. augustil 1994 Obinitsa küläh.

Sarvõ Aini pilt

elost, kiä' olõ-õs tuud koolih õga mäntselgi' kursusõl opnu'. Nä mõistsõ' seto rõivit tetä', tiidse', kuis piat rõivih olõma, kuvvamuudu om vaia rõivihe säädä'.

Aoga' omma' inõmisõ' lännü' ummi tarkuusi ja tiidmisiga'. Miil mõista-as kõiki tarkuusi küüsüdä', ar' oppi' ja nimä' arva-as, õt meele vaest tuud innist elotarkust vaia lätt. Õga aestagaga' läävä' täüstiidjä' manalamailõ ja vanna hõimu jääs veidebäst. Sääne om elo säädüs.

No' tulõ suur kokkosaamis-päiv, kohe läävä' nuu', kiä' joudva', kiä' saava', kedä süä kisk ummi mano, kiä' tahtva' tõisi kaia' ja ummiga' kokko saia'. Vahtsõnõ aig, vahtsõ' kombõ' ja tõõsõ' mõistmisõ', ka' tõõsõ' tarkusõ'.

Edimält olõ-õs vaia läbi aolehe miilde tulõta', õt kuvvamuudu kõrdapiteh seto rõivihe säädä', sis oll kotusõpääil kaejit ja ütleihi hulga. Vana' naase' tullu' mano, tõmssi' käüsekirä ilostõ sirgõst, säi' sukmani kõrda vai lasi' vüü õigõp piteh pääle panda', kai' üle, õt tsäposka rahhol olõs õigõ puul päälpuul jne. Nä käve' ja

kobendi', mi noorõ' olli tuuga' harinu'. Eiski' ku midägi' olõ-õs halvastõ, nä õks kumbõ' ja ilesti'. Tuu kõik and ku tunsusõ, õt no' võit pidopääl olla', olõt illos näio vai noork. Ja nä ka' kiti', õt om illos kaia', hüä liina muudu ja meele olõ-õi vaia inäp lautu, kõlgussit, sarajit – nuu' huunõ' täitvõ' tõisi ülesandit. Ja samani om rõividõ ja helüsidõga', õt kõik tetäs vahtsõ ao perrä kuvvagi-muudu tõisildõ. No' mi kõnõlõ seto kiilt jo tõõsõ helüga', mi olõ võtnu' tõisi kiili sõnno umma kiilde, a ka' mi mõttõ' omma' lännü' tõõsõst selle, õt mi tegemisõ' omma' tõistsagamatso' – sis om vaia kiilt tõisildõ kõnõlda'. Niisamata om ka' laulusõna' tõõsõ' ja eiski' laulurütm mi seeh lätt tõõsõst, ku mi ümbre om kuulda' vahtsõst muudu muusigat.

Innine om innine, parhilla' om parhilla' – tuu vasta mi inäp saa-ai, ütsoikõ ku väiga mi vai kiäki' tahasi', õt olõsi'. Kedä huvitas kaia' ja kullõlda' täambäst seto kultuuri, sis tasos tulla' 1. augustil Miktämäe küläh XXXIII Seto Kuningriigipäiväle. Olõt oodõt, olõt

paallõ!

säetäs. Opatas vanna ja opatas vahtsõ. Mia siia' ilma om tett, midä siia' ilma om luud, tuu jääs, tuud kõkkõ mi näe ja kuulõ.

Maaelo, taloelo om tõõsõst lännü' selle, õt mi elä maal liina muudu ja meele olõ-õi vaia inäp lautu, kõlgussit, sarajit – nuu' huunõ' täitvõ' tõisi ülesandit. Ja samani om rõividõ ja helüsidõga', õt kõik tetäs vahtsõ ao perrä kuvvagi-muudu tõisildõ. No' mi kõnõlõ seto kiilt jo tõõsõ helüga', mi olõ võtnu' tõisi kiili sõnno umma kiilde, a ka' mi mõttõ' omma' lännü' tõõsõst selle, õt mi tegemisõ' omma' tõistsagamatso' – sis om vaia kiilt tõisildõ kõnõlda'. Niisamata om ka' laulusõna' tõõsõ' ja eiski' laulurütm mi seeh lätt tõõsõst, ku mi ümbre om kuulda' vahtsõst muudu muusigat.

Innine om innine, parhilla' om parhilla' – tuu vasta mi inäp saa-ai, ütsoikõ ku väiga mi vai kiäki' tahasi', õt olõsi'. Kedä huvitas kaia' ja kullõlda' täambäst seto kultuuri, sis tasos tulla' 1. augustil Miktämäe küläh XXXIII Seto Kuningriigipäiväle. Olõt oodõt, olõt

Ülebsootskal oll' teküs aestak

Küsümisilõ vastas
Vabarna Jalmar

Mäntse' olli' edimäts'e ettevõtmisõ' peräst ülebsootska avvu vastavõtmist?

Nii kuis plaan oll', ma proomõ löüdä' pallo meedia tähelepandmist Seto Kuningriigilõ ja Setomaa ülebsootska aamõdilõ. Jo kuningriigipäiväl käve' mukka' üteh kaamera-mehe' ja Go3, kiä' vöti' üles terve päävä töömõielosafa jaost „Üks nädal Jalmariga“. Tuul päiväl and' rahvas uma helü mullõ, ma sai Setomaa ülebsootskast. Pääle tuud oll' vaia viil mitu kauki tetä' – presidendi mano ja telesaatih. Tuu ollegi' kõgõ kipõp aig ülebsootska aestaga joosul.

Mäntse' iihmärgi' ja tsihi' võtit ja kuis läts noidõ elloviiminõ?

Mul oll' plaan, õt Setomaa ülebsootska aamõt saa kõvastõ kõlapinda mano. Tuu ma täüdi tugõvalt. Üts plaan oll' ka', õt inõmisilõ läbi meedia opada' tšuu seto kiilt, no päämätsi sõnno. Tiiä-äi, ku pallõ kül' läbi saatidõh kõrratu inõmisil külge jäi, a tüü Kau õks aamõdiao lõpuni', nii õt om mõntki' viil tetä'. Ja ma anni selgelt tiidä', õt Treski külä, koh om mu „loss“, om valms vasta võtma Kuningriigi kõrraldamisõ! Kunagi' tuu kindlahe ka' juhtus!

Mitu kõrda tull' seto rõiva' puu päält võtta' ja sälgä aia'?

Oh jah – kiä' tuu joud kõiki kõrdu kokko arvada', a kindlahe uma 100 kõrda õks! Nii ülebsootska aamõdih ku Treski setodõ kultuuri esindäjänä ja võõrustajana ku ka' bändiga' kontserte aol.

Mis sündmüisil esindit Seto Kuningriiki?

Sündmüisi oll' umajago. Kõgõpäält käve presidendi roosiaiah, anni edesi tervtuse' Eesti Vabariigilõ ja ma sai vasta ka' tervtuse' Setomaalõ. Setomaa keulõ tarkusõpääväl anni edesi Peko soovi'. Tei vallalõ seto kultuurinädäli ja käve läbi kõik Setomaa kooli'. Käve Viländimaa setokõisi kokkotulõkil ja tervtusi saalitaut setokõisi, kiä' Mulgimaal omma' uma elokutusõ' sisse säädnu'. Maaha sai peetüs mito talvist pito – seto talsipühä' Tarto Raekua platsi pääl ja vana-vahtsõaestaga pido Zetodõ ja kroonikogo esindüsega' Tarto Püssüroho-keldrih. Setomaa toetajidõl ja Setomaalõ üteheläijil sai küläh kautus – ettevõttõ' ja asutusõ' nii Talinah ku Tartoh. Keväjät-sel jaol mi käve seto saatkunaga' Rootsi Kuningriigih ja varasuvõl mi tunnusti haanimaa-laisi käänpääväl Haanimaaal. Verska edimäne triatlon Verska sanatooriumi rannahki' sai läbi tettüs ülebsootskana! Ja oll' ka' väikõbit ja suurõbit kogonõmisi – küll suguvõsa kokkotulõkit ja konverentse (Terve Eesti Liigus, Vahtsõliina kogokunna-päiv jne).

Mäntse' kohtumisõ' muutsõ' midägi Su vai Setomaa jaost?

Nä kõik omma' ummamuudu tähtsä'. Kõgõ huvtavaba' olli' õks nuu', koh sai mano pakku' ka' seto kultuuri – leelot, tandsu ja süüki.

Midä unõnõ' ütli' seto rahva hindäsäämisõ kotsilõ?

Üldäs õks, õt Peko and hindäst tiidä', ku hädä käeh. Paistus, õt mu valtsõmisaes-tagal oll' kõik hõste ja õga väiga' midägi' näeki-is. Ma ooda viil no', õt näesi' tuud vahtsõ kandidaadi und ja sis õkvalt moro pääle!

Mia' olli' Su jaost soo aestaga tippsündmusõ' Setomaa arõnguh?

Seto' omma' kimmä' ja tegosa' – tuu paistus kavvõndõhe! Kõgõ huvtavap oll' kindlahe suurõ seto kogokunna Kauk Rootsi Kuningriiki, koh juuri olõmaholõk sai tävveste tähendüse ka' mu jaost. Ma sai tutvusta' kultuuri, mängi' pilli ja pitä' loengit ja pakku' võimalust reisi' ka' seto noortõlõ!

Ma arva, õt terveh kultuuri valdkund om kõvastõ edesi liikunu' ja saanu' pallo tähelepannu! Kindlahe om hüä, õt huuaõ edeotsah ma sai Treskiga' üteh avita' suurõlõ rattafestilõ, mia läts läbi terve Setomaa.

Ja kindlahe ka' tuu, õt ma sai olla' Võromaa arõnguplaani kokkosäädmisõ edeotsa man.

Kroonikogo tüüh osalõminõ om mu hindä jaost olnu' suurõ väärtüsega! Tuu, õt mul om olnu' inõmisõ', kinkõga' nõvvo pitä' ja arota', om väiga' tähtsä soo aamõdi man. Kõik tulõva' kandidaadi' ja sootska' – ti pia-ai sukugi' murõhtamma, kas ti saat kõrda. Teil om võimas tiidmisipagas jo läbi kõigi innitsidõ Setomaa ülebsootskidõ! Ja viil ka' Peko!

Kuis Setomaa muusikal ja Treskil lätt?

Hõste! Zetod omma' jäl' aktiivso', Treski Fest kasusõga aestagaga' ja kõik tegevä' kuuh-tüüd! Mi saa Treskih pakku' kõigil eräpital tšuuatkõsõ seto kultuuri – leelot, tandsu ku ka' seto süüki!

Kas kandidateerit ülebsootskas ka soo voori Miktämäe kuningriigih?

Ma arva, õt parhilla' om aig kinkõlgi' tõõsõl paku pääle astu', a Pekol om viil aigu märku anda! Mi saa pia kroonikogoga' kokko ja aroda tuud asja.

Pallõ üldä' viil mano, mia oll' Sullõ tähtsä ja midä ma taipa-as küüssü'.

Ma arva, õt kõik sai küüssüt ja ültüs. Päämäne asi om vaest tuu, õt mul om hüä miil, õt seto rahvas nii siih ku sääl hoitva' avvu seeh mi kultuuri. Ülebsootskat tervtädäs kõõ ja laads kõõ valmi' arotamma ja plaani pidämä! Seto kultuuri alalõhoitminõ om mi kõigi tüü, olõ-õi õnnõ Seto Kuningriigi meistridõ asi. Telke' õks Setomaa aolehte ja hoitkõ' hinnäst joonõpääil vallah toimuvaga! Hoitkõ' sõbralikku miilt ja hoitkõ' kokko! Soo maa om mi uma!

Küüsse KAUKSI ÜLLE.

Setodõ kuldlanguga rättest

NASSARI ELVI

Kuldlanguga räti' vai kuld-räti' olli' seto naisil innevanast linige ja päävüü pääle köüdet sis, ku' minti kohegi pareмбаhe paika – saaju, praasnikulõ vai kirmasõhe. Samasäandse räti köüdi' vanigõ pääle kah tütrigu' protskih kävveh kutsmisõl-kumardamisõl vai saajuh. Kuld-räti' olli' ilosa', kifolitsõ' ja läükvä', kuna olli' kuldlanguga koet. Aamõtlik nimi om brokaaträtt, a seto' kutsõ' tuud rätiti õks umma muudu.

Parhillatsõl aol õks seto naase' vil kandva' nuid linige pääl, a hädä om tuuh, õt aopikku omma' vana' räti' nakanu' ar' kakkõma, nii köüdetäski päähhä inämbüiste helmiga kaunstõt siidipail, helmilinõ. A kuldrätt om õks vanõmb ku' helminõ. Koh sääandsit rätte vai rätikangit umal aol valmstõdi, tuust allpuul aoluulinõ ülekaehus.

Kuldlanguga kudaminõ

Kuld- vai hõpõlanguga läbi koet kangas (brokaatkangas) om nigu ka siid peri Hiinamaalt. Keisrilõ ja keisriperrele koetigi puhtast kullast languga pilisevit ja veiga hinnalitsi rõivit. Ao joosul joudsõ sääne kanga kudaminõ ka Indiahe, Türki, Pärsiahe ni Bütsantsi. Vinnemaalõ joud' brokaatkangastõ valmstaminõ 16. aastasaal ja laembast läts sääne kudaminõ 18. aastasaal. Kangit koeti keisriperre, aadli ja rikka liinarahva ni pappõ rõividõ umblõmisõst. Niisamatõ tetti kuldlanguga koet kangist lossisaalõlõ saavesarõivit.

Vinnemaal sai brokaatkanga valmstamisõ keskustõst Moskva liin ja kreisi ümbre olõva' väikomba' liina'. Moskva lähkoh Kolomnah oll' kuulsust kogonu katõ kaupmehest vele Artamon ja Aleksandr Levini kudamisvabrik. Moodu lätsi' kuldlangaga koedu sjolgadsõ' salli', midä naksi' kandma ka jovvulitsõmba' talopernaase' ja näide tütre'. Ilosit brokaatsallõ koeti säääl kooni 19. aastasa keskpaigan. Tiidä' om vil Šuvanovitõ-velju ja Bakulini-vahmiili kudamisvabrigu'. 19. aastasa lõpust kooni 20. aastasa algusõni oll' kuldlanguga kangastõ kudaminõ joba umaette tüüstüsharo, koh koeti kah kerigurõivakangit.

Brokaatkanga' vai -räti' olli' hinnalitsõ', kuna Vinnemaal

tetti säänest kudamist kooni 20. aastasa algusõni poolõnisti käsitüünä. Tuntu olli' pääle Kolomna vil Bogorodski ja Serpuhovhi maakunnah olõva' vabrigu', koh tüüdi' paigapää-litsõ' käsitüülisõ'. Kangrutõ välläoppamisõst olli' säääl eiski uma' tüükua'. Õt kangahinda odavambast laskõ', olõvat kuldlangu asõmõl tarvtõt peräkõrra hõbõhõtsõ vai kulladsõ ravvaraadiga üle katõt puuvillast langa.

Kuldlanguga räti'

Arvada 19. aastasa algusõh naati vabrikidõh kudama neläkandilitsi kruudukujo ja tihkõ koega brokaaträtte. Nuilõ oll' umanõ eismuudu mustrikiri: keskpaigah suurõmb kiri ja viiri pääl tihkõmb ja väikõmb kirärida. Oll' kah rätte, minkõ keskpaigah tsillokõsõ must-riga kiri ja ümbretsõõri suurõmb. Osa mustrikirju oll' koet nii, õt jäi pudsunõ kiri (plüüs-kiri). Tuu jaost koeti sisse karvanõ šenill-lang. Säändse' brokaaträti' naksi' mitmõl puul olõma osa vinne naisi pidorõivastusõst. Rätte kanti vedelähe (lõdvalt) pääh mehe-naase tano pääle laotatult nigu leierit ja iist pulavkaga kinnitedült. Pallõ kannõti sääandsit kuldrätte-brokaaträtte 19. aastasa töösõl poolõl, 20. aastasa algusõh naksi' nimä' moodust ar' vällä minemä. Arvada tuu peräst, õt ilosast naati pidämä pääletrükit mustrikirjuga tsitsirätte ni kah suuri narmalitsi sjolgarätte. Säändse' räti' olli' hinnalt odavamba' – mustrit inämb koeta-s sisse kallidõ brokaatanguga (nigu varahampa), a koeti õnnõ siidilanguga sisse (žakaarkoeh sjolgaräti') vai sis trükti kiri pääle (puuvilladsõ' tsitsiräti').

Pihkva kuldräti'

Pihkvamaal kanni' naase' eismuudu päärätte, midä paigapääl küllih kutsti „kullanõ pää“ (zolataja golovka). Räti põhi oll' tsolotajalilla, pruunjas vai kogoni must. Eismuudu oll' tuu, õt mustri oll' räti pääl ütskidõ lapikõistõna: kolmõnugalitsõ pääräti õgah vulgah oll' lehekujolinõ siidlanguga välläummõld kiri. Tuu kulladsõ pää kotsilõ ülti vinne keeli maršanok vai kōsynka. Ku' sääne rätikõnõ joba päähhä köüdeti, jäie kaunstõt osa ette ja viiri pääle – pääh näüdäs olõvat väiko pilisev „mütsükene“. Selle rätiku ase-

tab vene naine pähe nii, et kogu pea on nagu väike prokaat-mütsikese sees, kirof Setomaal vanna tiidmist üles kirotamah käünü Lübeki Adele. Säändse pääkatmõ om tä 1937. aastal kah üles pildistänü (kae' ERM EA 28:5, lk 649, 669). Üts kuldlanguga ummõld Petserimaa vindläiste rätikõnõ om alalõ kah Eesti Aoluumuuseumih.

Räti välläumblõmisõl panti rätikangalõ ala papitükk (karta), mia ummõldi vahast värmi puuvillalanguga kinni. Nuu' alomatsõ' langa' naksi' peräst kuldnite vahelt vällä helkümä, anni' rätirõivalõ helehüst. Vällä ummõldi nii, õt kõik langa' jäie' ütesuunalitsõ'. Kuna Pihkva kubõrmangu jõkih löüdü jõõhelmit, sis kaunstõdi mõnõ' säändse' räti' nuidõga. Sääntsit kuldrätte olõvat ummõlnu' vällä Pihkva Velikaja jõõ tagodsõ Ivanovski maastõra man jaaska' (nunna').

Setodõ kuldräti'

Kolmõnugalisi suuri ja üleni kuldlanguga vabrigurätte kanni' vindläse' ka ummi pääkatmidõ-tanodõ pääl ja kimmüdi' iist nõglaga kinni. Samasäand-sit kanni' seto naase' linikidõ pääl, a köüdi' räti' kukru taadõ sõlmõ. Arvada ommaki' kolmõnugalitsõ' räti' saadu nii, õt suur nelänulgalinõ brokaaträtt lõigati liuhka poolõst. Nii saiõ kats rätiti. Kuldräti' olli' avvus-tõt ja kalli', kõigil nuid olõki-s. Tsaariaol massõ odavamb rätt viis ruublit, kallimb kooni 10 ruublit. Kunas kuldrätte setodõ hulga kandma naati, olõ-i täpsembält tiidä'. Eisenschmidt Edgar om 1913. aastal Petseri-Olohkua küläst 68-aastatsõlt Issaki Palagalt ülest kirotanu naase ütlemissõ, õt joba vanast aost oll' [setodõl] kuldrätt.

Arvada või, õt seto' vōti' kuldräti ja kullatsidõ van-kidõ (kard-vankidõ) kandmisõ moodu üle vindläisilt 19. aastasa töösõl poolõl. A vōi olla' kah, õt joba aastasa keskpaiku. Lõkova küläst om Eisenschmidt Edgarilõ kõnõld – kõnõlõja nimme olõ-i kiräh –, õt muud vōetigi üle vindläisilt: *Kuldräti kandmise mood on venelaste käest tulnud. Venelased müüsid oma vanad kuldrätid ära. Ennem käisivad setud sholka [siid-]rättidega. Kuldrätisid ei olnud. Kullatsõ vanigõ on ka venelaste käest ostenud. Ennem ei olnud kuldvanikuid.* Kuldräti moodu ülevõtmist vindläisilt om arvanu ka Richteri Jelisaveta.

Seto' kässiga välläummõld kuldlanguga rätte õs kanna'

Kuldrätiga Vabarna Anne Talnah laulupidol. 1947.

Rahvusarhiivi kogo pilt

(nigu Pihkvamaa vindläse'), näil olli' õks vabriguräti'. 1935. aastal om Lübeki Adele käünü' Setomaal ja Lutõpää küläh om timäle säänest kolmõnugalist rätiti näüdanü' Vadsa (Vatsk) Maria. Räti pikemp külg oll' 162, lühemp 100 cm ja tuu oll' *tume-violetjas siid, täis suuri sulekuju-lisi brokaatlõngaga jooni* (ERM EA 28:5, lk 649).

Seto kuldrätte om olõmah tumõhit ni helehit, värmilt vahajast ja hellepruumjast kooni pümmelillani vällä. Päämätselt omma' mustrist kirivä' lilli- vai rauhakirä', a vōidsõ olla' kah ütemaalitsõ värmiga rätte, koh kuldlanga' sisse koet. Alalõ olõva' kuldräti'-muuseumiräti' omma' kõik kolmõnugalitsõ', mõnõlõ omma' rätiharodõ tippu ummõld kaunistusõst vil määndsegi' rõivatutukõsõ'.

Kuldrätte om suurõmbit ni vähämbit. Kolmõnugalitsõ räti pikemb külg vōidsõ küündüdä' 125–162 cm, lühemp külg 62–125 cm. Nelänulgalistõl

brokaaträtel, midä Vinne muuseumidõh alalõ, omma' vil nuil õgah küleh kah narma'. Säänd-sit rätte Setomaalt muuseumikogossõ olõ-i kōfat, mia muidogi tähendä-i tuud, õt mõnõl setol säänest olõmah olõ-s.

Kõkõ inämbä, kokko 15, om kuldrätte Eesti Rahva Muuseumih. Kol' säänest rätiti om hoiul Tallinnah Vabaõhumuuseumih, kats rätiti Obinitsa muuseumih ja tõist samapallõ Verska Talomuuseumih. Võromaa muuseumih ja Valga muuseumih om üts sääne pidorätt. Hinnat päärätte ostõti Petserist, Pihkvast ja Peterbuurast. Või olla' kah, õt ostõti külvindläisi käest kah, ku' nail nuu' moodust vällä lätsi', nigu iihpuul juttu oll'.

Kuldräti kandminõ

Kuldräti' pidi' protskitõl kutsma minneh kimmähe vanigõ pääl olõma, selle käüti vahõl kas vai mitu küllä läbi, inne ku' nelli rätiti kokko lainat sai. Näio' köüdi' kukruhe rätisõlmõ ala

vil kah sjolgapailu. Arvada vōti' peräst tuu pailukõutmisõ moodu tütrikõlt üle ka naase', õks tahtsõ' nimäki' saajuh ilosamba' vällä paistu'. Richteri Jelisaveta kirotas, õt kuldrätte kanni' mõrsja ja protski' vil 1920. aastilgi, sis nakaš kom-mõh aigupite maahha jäämä.

Päämätselt kanni' seto naase' kuldrätti pääh kattõmuudu: lõvva all sõlmõ köüdetünä vai torost kokkorullituna ja kukru taadõ köüdetünä. Edimätselt moodusõst olõ-i pallõ tiidä'. Siski om alalõ üts 1947. aasta pilt Vabarna Annest: suur kuldrätt om lõvva ala sõlmõ köüdet, iih omma' katsipooli pikä' rätinulga'. Tiidä' om vil kolmaski muud rätiti päähhä köütä', päämätselt sis, ku' minti kohegi ilotamma.

Rahvamuuseumist om 1913. aastal Igrissä küläst Palaga Ivvani tütrelt ülest kirotõt sääne tiidminõ: *Sarnast rätiti tarvitatakse ka „ilo pääl“, kirmaskitel ja pühadel. Sel korral seotakse nii, et kolmas nurk üle pää tuleb, mis nõelaga kahe teise nurga külge kinnitatakse. Selle läbi sünnivad kaks volti, mis ülespoole hästi püsti kistakse. On noorik ehk neiu (vahest ka vanad naised) sedaviisi välja ehitud, siis algab tants, kus „pää ja persega“ üles lüüakse. Sarnast rätiti kutsutakse veel sarvrätiks.*

Tõõsõh, 1912. aasta kirotusõh om vanavarakorjaja Eisenschmidt Edgar märknü ülest nii: *Kaasike naised pand-sivad kuldräti pähä nii, et sarved pähe tulivad. Säänestmuudu rätiti päähhä köüteh näkkü' kossõ otsa' töömeeli terävä', sarvõ muudu. Tuu kotsilõ ülti kah „kaaskõt tegemä“. Või arvada', õt saajuh tahtsõgi' veesselä' kaasitaja-naase' nala tegemisõst tõistmuudu vällä paistu'. Üte rahvamuuseumist peri „kuldlakkaga“ räti kotsilõ om kirotõt nii: *Rätik seotakse kas nii kui tavaliselt kolmnurka ja koonu alt kinni või jälle „sarviga“: turbani moodi ümber pea, rätiku otsad kukla taha, väikene kolmnurk pealae peale. Nii seotakse ka käesolevat rätiti* (ERM E 291:30).*

Kuldrätt oll' seto naase rahvarõividõ man hinnat kaunistus. Rätti kannõti praasnikõl ja pidodõ aigu. Helkjäs päärätt oll' seto näio vai naase uhkusõasi. Tuu vōidsõ tähendä' pühälikku olõkit (halgahat miilde pilisevit kerigurõivit ja pääkatmit), a vōidsõ tetä' naase ka „sarvilit-sõst“ – sis ku' taheti nalatõlla'.

Šoo kirätüü kokkosäädmissõl ommõ' abist olnu' arhiivi-kirotusõ' ja vana' pildi'.

Lehte tegevä':

Toimõtaja Kauksi Ülle, tel 5656 9079, e-post: kauksiyille@gmail.com
Toimõtaja (lisaleht Vahtsõt Vallah) Braidaksi Arved, tel 518 9658, e-post: arved.breidaks@setomaa.ee

Keeletoimõtaja Palmi Silvi

Seto keele tõlkja Sarvõ Öio

Külesäädmine Lõõpri Priit

Välläandja: Setomaa Liit

Setomaa kolleegium: Alumäe Helen, Kauksi Ülle, Laaneotsa Annela, Matvei Arvi, Sarvõ Öio, Leima Aarne, Kruusamäe Meelike, Jüriõ Vello, Järvelilli Rein, Leima Evelin, Mustimetsa Indrek.

Trükjä: Printall AS

Lehe ilmumist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm

ja lisalehte Vahtsõt Vallah Setomaa vald.

KAASTÜÜ' saata: kauksiyille@gmail.com

vai Setomaa aoleht, Obinitsa külä, 65301, Võro maakund.

SETOMAA VALLA UUDISÕ' saata: arved.breidaks@setomaa.ee

Tähtaig õga kuu 12. kuupäiv.

Lehe telminõ ja reklaam: tel 5627 3889, info@setoinstituut.ee

Õnnõ 37 aastat reisis reisijuhini

Tuu oll' 1989. aastal, ku Soomõ sõbõr, estofiil Tapio Mäkeläinen, kiä Tarto kiränikõ seltskunda oll' kodonõnu, tekki ettepanõki, õt läämi' kuuh prohves-sor Seppo Suhoneniga Setomaad avastama. Mina õs tiidä' tuukõrd giidimisõst midägi, a Setomaa huvi oll' suur ja nii tuu reis tettigi. Hõrna Aare oll' vaest tuukõrd põhitutvustaja. Ma mäletä, õt Seppo küsse, õt kos siih laulja' eläse'. Mina ütli vasta, õt õgah taloh, kõik jo

mõistva' leelotada'. Määndsegi säändse päälkirä pand' Seppo ka umalõ artiklilõ.

Tapio om 37 aastat toonu Setomaalõ soomlaisi, käunu tsässõnit uurmah, urnu aoluku giiditüü tarbõs. No' tõi Sundelli Harri juuli alostusõh raamadu „Setod ja Setomaa“ kohalõ. Kaasautor om fotograaf Toomas Tuul ja alapäälkiri „Kultuuri- ja reisijuht“. 255 lehekülge huvtavva juttu ja ilosit pilte. Raamadu and' vällä Posti-

Sundelli Harri pilt

mehe kirästüs. Tulõvaasta tulõ ka soomõkeeline raamat.

Raamatut saa osta' kim-mähe muuseumidõst ja Obinitsa Galerist. Raamat om huvitav lugõminõ eiski sis, ku olõt jo üle 20 aasta Obinitsah elänu. Kimmähe hüä tutvustus ka Setomaa külälisile. Tapio om elopõlinõ reisijuht ja tiid, midä ja kuis inemistõlõ tutvustada'.

Torõ, õt šoo aasta inne kosti-, käsitüü-, kuningriigi- ja muid suurpäivi ka vahtsõnõ raamat om lette pääl!

KAUKSI ÜLLE

Põhjalaagri ratsaväelase haruldane vöörihm leidis tee tagasi Setomaale

Setomaa Muuseumide kogu täienes Eesti ratsaväeohvitseri vöörihmaga, milliseid on Eestis teadaolevalt säilinud vaid üksikud eksemplarid. Vöörihm on nüüd muuseumi hoidlas Värskas, kus asunud Põhjalaagris selle kunagine omanik teenis.

ARVED BREIDAKS

Setomaa Muuseumide peavarahoidja Hans Mati Laasi tõmbab kätte arhivaari valged kindad ja toob varahoidla sügavustest välja mõnevõrra kulunud, kuid heas korras laia vöörihma.

„See on Eesti kaitseväe ratsaväeohvitseri vöörihm,“ tutvustab ta. Selle tagasihoidlike kaunistustega pruuni vöörihma küljes on veel üks rihm, mis käib kandjal üle õla. Uhke ratsaväelase vöörihma juurde pidanuks kuuluma ka mõõga kanderihmad, mis pole sellel eksemplaril säilinud.

„Seda vööd on väga hästi hoitud,“ kiidab Laasi. „Nahkesemed säilivad hästi ruumides, kus temperatuur ei kõigu ning niiskust pole palju, ehk siis eluruumides. Nendega aeg-ajalt ringikäimine või painutamine hoiab ära naha jäigastumise.“

See hästi säilinud vöörihm jõudis Setomaa Muuseumide kogusse juunis ühelt Põlvas elavalt annetajalt. Tänu sellele on täpselt teada ka ratsaväelase nimi, kes konkreetset vööd kandis. See oli August Kesa (pildil), sünnidaatumiga 7. juuni 1907.

Fotomaterjali põhjal tuvastas Laasi, et August Kesa oli pildistamise hetkel kaprali auastmes.

Mehe eluloost on teada, et 1930. aastal lõpetas ta Eesti kaitseväes nooremallohvitse-

Setomaa Muuseumide peavarahoidja Hans Mati Laasi sõnul on vöörihma hästi hoitud.

Fotod: Arved Breidaks

rina, ametikohaga jaoõilem.

August Kesa oli Viljandi- maalt pärit. Õppis Tartu Ülikoolis matemaatika-loodusteaduskonnas ja teenis kaitseväes aastatel 1928–1930. Pärast

väeteenistust õppis ta aastatel 1930–1933 Brno tehnikakoolis kindlustusasjandust, elades kolm aastat Tšehhoslovakkias.

Teise maailmasõja puhkedes oli ta aastatel 1941–1942 Arhangelski oblastis tööpataljonis, 1942. aasta veebruarist 249. Laskurdiviisis rühmakomandöri kohusetähta ja 1942. aasta teisest

poolt I Eesti tagavara laskurpolgus. Punaarmee oli tema auaste viimaks vanemseersant.

Pärast sõda töötas August Kesa ENSV Kindlustuse valitsuses.

Huvitav on see, et August Kesa vend Ernst Kesa oli tuntud arhitekt, kes 1944. aastal Eestist punavõimu eest lahkus ning jõudis Austraaliasse. Ta lõi kaasa mitme olulise kõrghoone rajamisel Melbourne'i, teiste seas oli 50-korruselise Nauru House, mis kuni 1970. aastate lõpuni oli kõrgeim hoone Melbourne'is ning on maamärgiks jäänud tänaseni.

Setomaa Muuseumide kogusse jõudnud ratsaväeohvitseri vööd on Laasi andmeil säilinud teadaolevalt alla kümne. Võimalik, et neid on eraomanduses alles ka rohkem, kuid on jäänud näiteks muu vanavara sisse. Setap tasub pööningul või talu vanas aias avara pilguga ringi vaadata.

August Kesa foto on Värskas Talumuuseumi fotokogust, STM F 2809

Obinitsa tähistas sünnipäeva

Obinitsa ja ümberkaudsete külade rahvas tähistas 11. juulil traditsioonilise külapäevaga 374 aasta möödumist Obinitsa esmamainimisest. Hommikul kell 9 koguneti muuseumisse, et süüa vabas õhus hommikusöök, ning ennelõunal algas kaupluse juures perepäev. Palju õnne Obinitsa rahvale ja pikka iga külale!

Foto: Arved Breidaks

Kairi Ustav kandis Värskas triatlonikaardile

Värskas kuurortravikeskuse ran-nast startis 11. juuli pärast-lõunal ajaloo esimene Värskas Rahvatriatlon, kus võidust tähtsam oli osavõtt ja rõõm liikumisest.

„Eks ettevõtte ole ikka natuke juhi nägu. Kuna ma ise tegelen juba 15 aastat triatloniga, siis eelmisel aastal korraldasime esimese avaveeujumise võist-luse ja sel aastal on esimene Värskas triatlon,“ ütles Värskas kuurortravikeskuse juht Kairi Ustav, kes mullu osales ränk-raskel Hawaii Ironman MMil.

Värskas spordielu on Ustavi sõnul eelkõige tuntud orien-teerujate järgi, kuid tegelikult on siin ka ideaalsed tingimused triatloni harrastamiseks. „Puhas vesi ujumiseks, asfalt-

teed rattadistantsi jaoks ja metsarajad jooksuks – ideaal-sed tingimused triatloni tege-miseks,“ selgitas ta.

Esimese Värskas Rahvatriatloni võitis Ville Liping ajaga 34 minutit ja 23,3 sekundit. Tei-seks tuli Ville Markus Varik (34.52,4) ja kolmandana lõpetas Andres Hiimäe (35.47,9). Kii-reim naine oli finišis Johanna Räppo, üldarvestuses 6. koht ajaga 36.40,6.

Kokku oli end ajaloo esimese Värskas Rahvatriatloni starti kirja pannud 22 last ja 97 täis-kasvanut. Võistlusdistants lastele oli 150 m ujumist, 5,6 km ratast, 1 km jooksu. Põhivõist-lus 300 m ujumist, 11,2 km ratast, 2,5 km jooksu.

ARVED BREIDAKS

Värskas kuurortravikeskuse juhataja Kairi Ustavi (ülemisel pildil) sõnul on Värskas ümbrus triatloni harrastamiseks ideaalne.

Fotod: Arved Breidaks

Aasta küla konkursile oodatakse kandidaate

Võrumaa Arenduskeskus koos maakonna omavalitsus-tega kuulutas välja Võru maa-konna aasta küla 2026 kon-kursi ühe olulise uuendusega kandideerimisel.

Sel aastal on konkurss esma-kordselt avatud nii, et küla saab end kandidaadiks esitada ise, sest tunneb kõige paremini oma tugevusi ja ambitsioone.

Konkursile võib kandidee-rida maakonnas asuv küla, külade piirkond või alevik. Kan-didaadi saab üles seada küla ametlik esindaja (külanem, külaselts), aga ka kohalik oma-

valitsus, ettevõtja, vabaihen-dus või üksikisik. Kandidee-rimiseks tuleb elektrooniline ankeet ja küla tutvustav lühi-video (kuni 60 sekundit) esitada Võrumaa arenduskeskuse kodu-lehel hiljemalt 15. septemb-riks. Konkursi võitja saab 500-eurose preemia ning maakonna laureaat esindab Võru maa-konda 2027. aastal üleriigilisel Eesti aasta küla konkursil.

Võru maakonna aasta küla kuulutatakse välja maakonna ettevõtlike inimeste tunnus-tussündmusel 25. novembril.

Setomaa

Soojade puhkuseilmade taga on vallavalitsuses tavapärane argipäev

Miks selline pealkiri? Kuigi käes on puhkuste aeg, ei lähe vald puhkusele. Arengud vajavad suunamist, probleemid lahendamist ja inimesed teenindamist. Setomaa vallas kollektiivpuhkust ei ole – ametnikud ja töötajad puhkavad vaheldumisi ning tagavad, et valla jaoks olulised teenused ja igapäevane töö toimiksid katkestusteta.

Paraku tuleb taas tõdeda, et tavapäraselt tööd häirivad arvukad teabenõuded ja selgitustaotlused. Loomulikult vastame kõigile seadusest tulenevatele pöördumistele, kuid nende maht on viimasel ajal märgatavalt kasvanud. See tähendab ametnikele lisakoormust ning keerukamate küsimuste puhul oleme pidanud kaasama ka advokaadibüroo abi, et tagada õiguslikult korrektsed vastused. Õigusabi aga maksab ning need kulud tuleb katta valla eelarvest. Kahjuks jätab suur osa pöördumistest mulje, et nende eesmärk ei ole leida lahendusi või aidata kaasa valla arengule, vaid kulutada ametnike aega ja otsida võimalusi nende töö ründamiseks.

Sarnane olukord peegeldub ka volikogu töös, kus suvepuhkuse ajal soovitakse kokku kutsuda era- korralisi istungeid. Ka see tähendab vallale täiendavaid kulusid. Raske on näha, kuidas selline tegevus aitab kaasa Setomaa arengule või kohalike inimeste heaolule.

Õnneks on suves palju ka rõõmustavaid hetki. Üheks tõeliselt inspireerivaks näiteks oli Värska välijõusaali toetuseks algatatud kogukonnakampaania. See oli võimas ettevõtmine! Meie noorte tehtud videod levisid üle Eesti ning töid Setomaale palju positiivset tähelepanu. Kuigi seekord kampaania peaauhinna võita ei õnnestunud, märkas meie ühist pingutust Coop Põlva, kes otsustas jõusaali rajamist toetada. Kui lisada sellele valla panus ja juba kogunenud annetused, siis olen veendunud, et välijõusaal saab peagi teoks.

Just sellised ettevõtmised annavad vallale hoogu, liidavad kogukonda ja näitavad, kui palju suudame üheskoos ära teha.

Külade tegemistest väärib tunnustust Võõpsu, kus ehitati küla südamesse uus välilava ning peeti meeleolukas jaanipidu. On rõõm näha, kuidas noor küla vanem Miko Meitus on koos külaelanikega toonud Võõpsusse uut energiat ja koostegemise vaimu. Soovin teile jõudu ja jätkuvat indu!

Mikitamäe kannab tänavu kuningaküla tiitlit ning ettevalmistused Seto Kuningriigi päevaks käivad täie hooga. Olen kindel, et sellest kujuneb väärikas pidu, kus Mikitamäe saab näidata oma külalislahkust, traditsiooni ja kogukonna tugevust. Loodan kohtuda seal väga paljude setodega ning külalistega.

Suvi on Setomaa jaoks ka majanduslikult oluline aeg. Turismihoogaeg mõjutab otseselt meie ettevõtjate käekäiku ning seetõttu on hea meel näha, et muuseumid, sündmuste korraldajad ja ettevõtjad teevad kõik endast oleneva, et külalised leiaksid tee Setomaale. Suve algus on olnud paljulubav ning soovin kõigile ettevõtjatele palju külastajaid, kordaläinud ettevõtmisi ja päikeselisi päevi. Kaunist suve jätku!

RAUL KUDRE,
vallavanem

Seitsmemäe avamisel osalenud kaitseminister Hanno Pevkuri sõnul on ajaloolise Petseri Lõunalaagri ja Põhjalaagri kas või osaline taastamine kaitsetahtele ülioluline, nagu ka parasjagu Setomaal käiv Balti kaitsevööndi taristu rajamine.

Kuidas hinnata Seitsmemäe taastamise tähtsust?

Eesti ajaloo, Eesti riigikaitse huvides on nii Lõunalaager kui Põhjalaager üliolulise tähtsusega. Kui meil õnnestub sellest midagi taastada ja tuua elule tagasi, on see kaitsetahtele ja kohalikele kogukonnale ülioluline.

Siia tulevatele külalistele on sellega jälle üks paik juures, mida näidata. See tunni mees siin võiks saada väga tore daks maamärgiks, millega pilti teha, ja Seitse jääb ilusasti selja taha.

Setomaal ehitatakse praegu Balti kaitsevööndi taristut. Kuidas sellega läheb?

Meie jaoks on oluline kaitsta riiki esimesest meetrist alates. Loomulikult ei kaeva me ju kogu piiri ulatuses, sest looduslikku piiri on küll ja veel – Piusa jõgi ja sellist pehmet, soist pinna on siin palju. Õnneks loodus aitab päris palju kaasa. Seetõttu saamegi kasutada kohalike toetust selleks, et Eesti riigi kaitsmiseks vajalikud tegevused, kõik, millel on heidutuses oma roll, saaks tehtud.

Setomaal vaadatakse teatava kadedusega Võrumaa poole, kuidas Nursipalu harjutusvälja eest on sealsetele omavalitsustele jagatud miljoneid eurosid kompensatsioon. Kas Setomaal on ka lootust mingisugusele toetusele, talumistasule?

Ka Seitsmemägi on ju koos riigi rahadega tehtud. Eks me oleme siia kagunurka panustanud ja jätkame panustamist. Kas suudame lühikesel ajaga kõik korda teha, seda on keeruline eeldada, aga eks Võrumaa kui Setomaa vallaga käib järjepidev debatt, et mida teha. Uued soovid tulevad kogu aeg

Kaitseminister Hanno Pevkuri sõnul on oluline, et kaitsetahe püsiks piiriäärses Setomaa vallas kõrge.
Foto: Harri Sundell

Kaitseminister: setod on olnud uskumatult tublid

peale. Paljuski küsitakse raha teede ehituseks.

Setomaa vaates oleme siin toekuskraavide kaevamisel kinnistuomanikega läbirääkimistes. Kellel on midagi konkreetset vaja, eks püüame leida mõistuspäraseid kokkuleppeid. Vallale oleme Seitsmemäe taastamisel appi tulnud ja eks me otsime neid võimalusi veel.

Meie jaoks on oluline, et kaitsetahe siin oleks kõrge.

On päris oluline, et nendel esimestel meetritel, millest Eestit kaitstakse, ka inimesed püsivalt elaks.

(Naerdes) Esimesel meetril on see keeruline, sest seal on meie kaitserajatised ja piir. Rääkisid Ilmaveere peremehega ja

selgus, et kui otsida siin vaba suitsu, mis oleks Setomaa müügis, siis ega väga ei leia.

Setod on olnud ikkagi uskumatult tublid. Selles mõttes müts maha, mida siin on tehtud, kuidas seda kogukonda on hoitud, kuidas siia on tegelikult tulnud noori ja hoitud kogu seda piirkonda väga aktiivsena.

Küsis **ARVED BREIDAKS**.

Elanike tagasiside annab suuna Setomaa valla arengule

Setomaa vallavalitsus viis läbi elanike rahuloluküsitluse, mille eesmärk oli koguda tagasisidet valla teenuste, elukeskkonna ja arengusuundade kohta.

Küsitluse tulemused näitavad, et suur osa vastanutest tunneb Setomaal elades tugevat seotust kogukonnaga ning hindab kõrgelt valla looduslikku keskkonda ja rahulikku elukorraldust. Samas toovad vastused esile mitmeid arengukohti, mis puudutavad eelkõige teenuste kättesaadavust ja piirkondlikku tasakaalu.

Elanikud hindavad positiivselt esmasandide teenuste kättesaadavust, sealhulgas haridus- ja sotsiaalvaldkonna toimimist, kuid ootavad suuremat kindlust teenuste püsimise ning ühtlase kättesaa-

davuse osas valla erinevates piirkondades.

Hariduse puhul väärtustatakse koolide ja lasteaedade olemasolu, kuid esile tuuakse vajadus toetavate teenuste ning huvitegevuse võimaluste laiendamiseks. Sotsiaalvaldkonnas peetakse oluliseks teenuste kättesaadavust ning tuge eakatele ja abivajajatele.

Infrastruktuuri ja kommunaalmajanduse valdkonnas hinnatakse valla põhitaristut üldiselt rahuldavaks, kuid rõhutatakse vajadust jätkata teede seisukorra parandamist.

Ühistranspordi korraldust hinnatakse pigem keskmiselt ning vastused viitavad jätkuvale arenguvajadusele selle kättesaadavuse ja korralduse osas.

Tehtud investeeringute mõju hinnatakse pigem positiivseks ning rahulolu nendega on võrreldes varasemaga kasvanud.

Kommunikatsiooni valdkonnas peetakse valla infokanalite usaldusväärsust ja kättesaadavust heaks, kuid valla asjaajamise ja menetlusprotsesside ning külade ja valla vahelise infovahetuse osas nähakse suuremat arenguvajadust.

Ettevõtluse arengut peetakse Setomaal oluliseks väljakutseks, eelkõige seoses töövõimaluste piiratuse ning vajadusega soodustada uute ettevõtete teket ja investeeringute toomist piirkonda. Turismi käsitletakse olulise arengusuunana, kuid selle potentsiaali rakendamist piiravad hooajalisus ning vajadus parema turun-

duse ja teenuste koordineerimise järele.

Setomaa looduslik keskkond ja turvalisus saavad jätkuvalt väga kõrge hinnangu. Elanikud peavad piirkonda rahulikuks ja sobivaks nii peredele kui ka eakatele. Samuti väärtustatakse tugevat kogukonnatunnet ning seto kultuuri ja keele hoidmist, mida peetakse üheks valla olulisemaks tugevuseks.

Küsitluse tulemusi kasutati Setomaa valla arengukava muutmisel ning strateegiliste eesmärkide mõõtmisel, samuti arvestatakse Setomaa valla edasiste arengusuundade ja teenuste planeerimisel. Detailsem kokkuvõte on kättesaadav Setomaa valla veebilehel.

MARGIT SAND,
valla arendusspetsialist

Setomaa valla kaunid kodud on valitud

Värskas jaanitulel andis vallavanem Raul Kudre üle auhinnad Setomaa kauni kodu konkursi võitjatele Andrus Kirsile Võõpsu külast ja Ingrid Kalale tema Litvina külas asuva Kriisa talu eest. Ühiskondlikest hoonetest tunnustati kauneimaks taastatud Miikse kirik.

ERIKA JOONAS

Kauni kodu konkursi komisjoni esimees

Tänavusel kauni kodu komisjoni ringsõidul nägime säravas vastrenoveeritud kortermaja, kaunite lillepeenardega ümbritsetud kortermaja, ulatuslikke niidetud ja hooldatud alasid, liigirikkaid aedu, maagilist retriiti pakkuvat aeda. Kõiki neid tahaks tunnustada ja soovida jõudu!

Vastavalt kauni kodu tunnustamise korrale pidime siiski panema nähtud objektid pingerritta. Enim punkte kogus kodude kategoorias Võõpsu külas Andrus Kirsiku kodu. Juba Võhandu jõe sillalt avaneb kaunis vaade kogu külele, kus kallasrada ning õued on hooldatud ning pilkupüüdvad. Andrus kodu iseloomustavad erinevat liiki õitsvad põõsad ja püsikud, lopsakas näarelehise roosi põõsas ning jõe kaldal lilleampelitega kaunistatud puhkeala koos lõbusõidupraamiga.

Teise koha vääriliseks oli Obinitsa külas perekond Višnakovi kodu. Kui kokku saavad rohenäpp ja ehitaja, siis sellest sünnib kena koduaed, kus kõik on paigas, tõeline ilu avaneb väravast sisse kiigates – väike turvaline oas oma hooldatud aiaga.

Ühiskondlike objektide ja kortermajade kategoorias pälvis enim punkte Miikse kirik. Kiriku rekonstrueerimise lükas käima peaukse väljavahetamine. Kohaliku kogukonna toel sai kirik 2024. aastal täiesti uue ilme – uue valtsplekist katuse,

Setomaa tänavune kauneim kodu Võõpsu külas.

Foto: Erika Joonas

Kauni kodu konkursi võitnud Andrus Kirsile Võõpsu külast ja Ingrid Kalale Litvina külast anti auhinnad üle Värskas jaanitulel.

Foto: Arved Breidaks

kõrgema ja suurema kupli ning uhke välislaudise. Maja mantel on mitmekihiline ja pitsiline, inspireeritud seto rahvariistest. 1953. aastal ehitatud Miikse Ristija Johannese kirik tegi kogukonna jõul läbi põhjaliku uuenduse ning on saanud

üheks Setomaa pärliks, mida ikka ja jälle külastada. Kirikut ümbritseb hästi hooldatud väike kalmistu.

Märkimist väärib Maagõkosõ kodurestoran, mida kauni kodu komisjon on mitu korda külastanud. Siin on armsaid

elemente, mida ühe külaskäigu korraga ei hooa. Oma aiast saadakse restorani toidulauale head ja paremat, esimesed moonid näitasid juba värve, külalistele on loodud mõnusaid istumiskohti aias.

Seto talude kategoorias tunnustatakse Kriisa talu Litvina külas. Siingi oleme mitmel korral peatunud ja näinud talu arengut. Uue hoonet rajamisel ja vanade hoonete taastamisel on säilitatud klassikaline seto kindlustalu arhitektuur koos kinnise väravaga. Õu on hooldatud, siin kasvavad eelkõige klassikalised talulilled, põlul kasvab toit käsikäes lilledega, nii nagu vanasti! Kriisa talu ukseid on traditsiooniliselt lahti käsitöölisele, kostipäeval kõikidele külastajatele. Siin on loodud võimalused külaliste majutamiseks ja toitlustamiseks, siin on ilus ja mõnus olla.

Täname kõiki kaunite kodude omanikke, keda külastasime! Samuti täname kõiki, kes esitasid kandidaate!

Padel alustas Setomaal südamete võitmist Kuksinast

ARVED BREIDAKS

Eestis ülipopulaarset sportmängu padelit on nüüd võimalik harrastada ka Setomaal. Kuksina vabaajakeskuses on juuni algusest avatud valla esimene väliväljak, mis on kiiresti leidnud püsivad mängijad.

„Populaarne on see mäng tõesti ja sobib igas vanuses inimestele,“ rääkis Kuksina vabaajakeskuse peremees Margus Laanemägi. „Juba esimeste nädalatega on meil välja kujunenud püsijad ja selle üle on ainult hea meel.“

Mõte lisada niigi 30 aktiivset tegevust võimaldavas Kuksina keskusse veel üks spordiala – padel – sündis tal paari aasta eest. „Polnud vaja olla selgeltnägi, mõistmaks, et õige varsti hakkavad Kuksinas puhkajad padeli mängimise võimalust pidama sama loomulikuks nagu rannavõrkpalli või petanki,“ rääkis Laanemägi.

Mehe plaane kammitse aga maapuudus. Kuksina vabaajakeskus oli erinevaid väljakuid juba niigi tihedalt täis pilditud, et klaasseintega ümbritsetud 10 x 20 meetrise väljaku jaoks polnud lihtsalt kohta.

Selleks vajaliku 0,75 hektarit maad omandas Laanemägi naabri käest ning neli kuud pärast tehingut võis uhiuuel padeliväljakul juba esimese servi teha. Väljak paistab Kalatsova-Kuksina teele kätte, mistõttu on seda ka kaugemalt tulijail lihtne leida.

„Praegu käib siin mängimas nii Setomaa inimesi kui ka Võrumaalt ning kaugemaltki,“ rääkis Laanemägi. „Mäng on lihtne – veerand tunniga saavad reeglid selgeks. Edasi on juba puhas rõõm ja lust.“

Padel on reketisport, ühendades endas tennise ja squashi. Mängitakse kaks kahe vastu. Kompaktsem mänguala ja aeglasemad pallid teevad padeli tennisega võrreldes kiiremini õpitavaks. Kuksina väljak sobib nii algajale kui kogenud

mängijale. Kuna tegemist on vabaõhuväljakuga, on see kasutatav hooajaliselt.

„Üks eelis meil kindlasti paljude teiste padeliväljakute ees on – kusagil mujal Eestis ei saa padelit mängida nii kaunis kohas,“ kinnitas Laanemägi. Fakt juurde: Kuksina väljak asub 212 meetri kõrgusel üle merepinna.

Merekonteinerist vabaajakeskuseks

Kuksina vabaajakeskus on järk-järgult välja arendatud viimase kuue aasta jooksul. Esialgselt ei olnud Tartus kliimaseadmete äri tegeleva Laanemägi Margusel aga mingit plaani Setomaal turismi arendama hakata.

„Alguses tegin mõned väljakud enda jaoks ja siis ei olnud siin ühtegi ulalust,“ rääkis ta. „Matkabuss oli, kus sai magada ja vihma eest varju.“ Pikapeale muutus see aga pentsikuks. „Istusid bussi esiistmel ja ootad vihmajärgi lõppu ... tuli mingi maja teha.“

Võimaluse mängis kätte juhus. Nimelt hakkas Tartu Lõunakeskus, kus Laanemägi firma ruume rendib, 2020. aastal spaad rajama ning sellele jäi ette merekonteiner, milles ta ventilatsioonifiltreid hoidis. „Õeldi, et tuleb ära koristada, ja mul polnud seda kuskile panna – tõin siia,“ jutustas Laanemägi. „Alguses oli see „issand kui kole“, aga lõin laudad ümber ja ehitasin toad otsa.“

Nõnda sai ühest silma riivatud merekonteinerist alguse Kuksina majutusäri. Mullusel kauni kodu konkursil pargas Setomaa vald selle tiitliga „Kauneim ühiskondlik objekt“. Vabariigi presidendilt on keskus saanud auhinna „Eesti tark kodu 2025“.

Praegu on Kuksina vabaajakeskuses seitse majakest, kuhu mahutatakse ööbima kokku 16 inimest. Pluss 12 kohaga glämping telk. Kuksina keskus on avatud 2024. aasta kevadest.

Kuksina vabaajakeskuse peremees Margus Laanemägi on mõne aastaga rajanud esindusliku puhkekompleksi, kuhu tänavu lisandus veel padeliväljak.

Foto: Arved Breidaks

OHTLIKE JÄÄTMETE KOGUMISRING

Luhamaa, Meremäe ja Obinitsa piirkonnas laupäeval, 15. augustil

Kogumiskohad ja kellaajad:

LUHAMAA külaplatsi kõrval
(Kõivuniidu, Määsi küla) kella 9–10
MEREMÄE korrusmajade juures
(Kaasiku, Meremäe küla) kella 10.30–11.30
OBINITSA kaupluse juures
(Kesktänav 15, Obinitsa küla) kella 12–13

Jäätmeid saavad isikut tõendava dokumendi alusel üle anda Setomaa valla elanikud ja kinnistute omanikud, kellel on sõlmitud jäätmeveo leping AS-iga Eesti Keskkonnateenused ning kellel pole võlgnevust vedaja ees.

Kõikidel kodanikel tuleb esitada tellimus helistades telefonil 738 6700 või kirjutades e-posti aadressil kliidentugi@keskkonnateenused.ee.

Tellimuste esitamise viimane kuupäev on 9. august.

Setomaa vallas asuvad jäätmejaamad Värskas, Vaikuse tn 7 ja Mikitamäel, Tobrokamäe tn 1. Lahtioleku ajad Setomaa valla kodulehel www.setomaa.ee või helistades telefonil 5304 4439.

Lisainfo: telefon 5629 3446, e-post: heli@setomaa.ee

Heli Koit-Meriluht, Setomaa vallavalitsuse keskkonna ja kriisienetustöö spetsialist

Kogumisringi käigus võetakse vastu järgmist liiki jäätmeid: lahustid, lumineestsentslambid, mootori-, käigukasti ja määrideõlid jaepakendis, ohtlikke aineid sisaldavad värvid, trükkvärvid, liimid ja vaigud, ohtlikud kodumajapidamises tekkinud õli- ja rasvajäätmed, patareid ja akud, pestitsiidid, saastunud pakendid, sortimata ravimi kogumid, õlifiltrid, pliiaakud, õli sisaldavad veo- ja hoiumahutite ning vaadete puhastusjäätmed.

Suurjäätmeid enam ei koguta. Suurjäätmed on suuremahulised jäätmed, mida kaalu või mahu tõttu ei ole võimalik tavalise olmejäätme konteineriga üle anda (mööbel, madratsid, vaibad, jalgrattad jms). Asbesti sisaldavaid ehitusmaterjale (eterniiti) ei võeta kogumisringi käigus vastu, kuna tegemist on tasulise jäätmega, mis tuleb viia jäätmejaama. Kasutatud autorehve kogumisringi käigus samuti enam vastu ei võeta. Rehvid tuleb viia jäätmejaama.

Seitsmemägi saab olema üht-aegu nii mälestusmärk Kaitseväge kunagisele väljaõppe-laagrite kui ka vaatamisväärsus Seto Külavüü turismimarsruudil.

Õga aastaga andas ülele kotusölö maailmah soomõ-ugri kultuuri-pääliina tiitli. 2015. aastakal oll' soost Obinitša, a üttekokko om tiitlit hoitnu' jo 12 küllä vai liina päämätselt Euruupah. Timahavvanõ kultuuripääliin umbõs 25 millõnilõ soomõ-ugrilasölö asus tävveste uutmalda' tsihih – Atlandi ilmamere takah Ameeriga Ütisriigih Hancockih. Juunih peeti säälsuurt Juhannusõ festivaali, minkast võtt' osa ka' Eestist ja Soomõst peri eri rahvidõ esindüs.

LILLAKU ANTI

Om hoste tiidä', öt soomõ-ugri rahvidõ elopaiga' omma' pää-ašaligult Euruupah ja Põhja-Aasiah. Mille sis äkki soomõ-ugri pääliin kohki kest Ameerikat, satu rahvidõ kokkosulatuspaah?

19. aastagasaa lõpust oll' kogo Euruupah rahvast hulga mano sündünü' ni vanna muudu elämine läts önnõ ras-sõmbast. Setomaal ja Eestih kimbut' maapuudus, Soomõh jal' vaenõ elo kehvä maa pääl. Õgal puul loodõti, öt kohki muial saa umma ello parõmbahe sääd'i. Setodölõ ja eest-läisile pakti maad hummogu puul Tsiiberih, a suumlasõ' sõidi' Ameerikahe, koh nä säie' hinnäst sisse mitmidõh kotus-sidõh, tõisi siäh ka' Michigani põhaosah Ülembjärve veereh ja tuu lähkoh. Vahtsõh kodo-paigah meelüdi' ümberheasujit vasõkaivandusõ', kohe tuhan-dit miihi tüüle võeti. Tüütingi-musõ' olli' kühl veiga kehvä', a rahvast kasvi õks mano. No' omma' kaivandusõ' tõistsugu-matsidõ majandusoludõ peräst kinni pant. Öt perre- ja eiski ammõtligumba' köidüsse' imä-maa Soomõga jäi' alalõ, sis om ameeriigasuumlaisi hindätiid-minõ ja imäkiil püsünü' peris kavva. Parhilla' om uma keele mõistjit kõigist soomõ juuriga inemiisist kühl väiko jago, a hüvi keelekõnõlajit löüd nii vanõmba ku noorõmba rahva hulgast. Soomõliku' omma' ka mitmõ' kotussõnime' (Tapiola, Lehtola jne) ja muidoki ka' hulga perrenimmi.

Kõõ om suur õnn ja rõõm, ku kavvõmba' hõimlasõ' mõnikõrd umavaihol kokko saava'. Maa-ilma kõõ suurõmba makõvi-järve Ülembjärve lõunõkaldal

Soomõ-ugri kultuuri-pääliina pidol Ameerikah

Soomõ-ugri rahvidõ esindäjä' ja lipu' Hancockih juhannusöl.

Herwitz Minea (Finlandia Foundation National) pilt

Keweenaw' (loe' Kiiuinau) puul-saarõ pääl ollõv Hancock om eis' peris tsillõkõnõ liin õnnõ 4500 elänikuga – nii kats kõrda väikomb ku Petsere. Siski om säälsõnnahtunu' jo päält saa aastaka kimmält hoita' soomõ hindäolõmist. Hancocki peetäski ameeriigasuumlaisi kultuurilidsõst keskusõst, minkalõ andva' kimmüst Soomõ Perimüskeskus, soomõ kirändüse puut (koh või löüda' ka vagi-vahtsõ inglüsekiilse tõlkõ Meri Lennarti „Hõpõvalgõst“) ja mitmõ' soomõ kultuuri seltsi' ja pargikõsõ'.

Eesti soomõugrilasõ' kavvõl maal

17.–20. juunini peeti Hancockih õga-aastast Juhannusõ festivaali, mis timahavva oll' kultuuripääliina tiitlile pašvalt pühendet laembalt soomõ-ugri teemadölõ. Küläliisi korju läh-kõh ja kavvõst. Eestist oll' mitu ütistüst – Uralic Keskus, Fenn-Ugria Asutus ja Hõimulõimed. Hõimulõimidõ parki kuulus soomõ-ugri ansambli Kännu Peal Käbi ja sõbra', kokko katõssa inemist, naidõ siäh ma'ki. Soo pundi sisse mahtu ar' eestläisi, liivläisi, suumlaisi, madaridõ, udmurtõ, mokšadõ ni setodõ esindäjit. Mi tegevüs-

kavva avit' paika panda' Soomõ avvukonsul Ülemb-Michiganih, ameeriigasuumlanõ Kurtti Jim. Ülepää olli' kõik säälse' inemise' lahkõ' ja sõbraligu', võti' küläliisi kõrdapite vasta ja tei' kõõ mi'ka juttu. Ilma-mere takast oll' Hancocki lin-nänü' ka' Soomõ hõimuliikmisõ ütistüse Sukukansojen Ystävät esindüs. Muidoki tull' festi-vaalilõ hulga Ameerikah elävit suumlaisi ja tõisi soomõ-ugri-laisi, kinka jaost ummiga üteh märtõgaminõ ja ilõtaminõ om sama tähtsä ku' meile.

Mi tei kotussõpäälse kolmõ ja poolõ päävä joosul vist kühl piä kõkkõ, midä tetä' and' annimi Kännu Peal Käbiga paar kont-serti, juhendimi rahvatandsa tüütari – „Serjooža“ om nail no' tävveste selge –, ni peimi ettekandit soomõ-ugri rah-vidõ aoluust ja sugulusõst. Ütest tähtsämbäst sündmüsest või lukõ' kõigilõ valla soomõ-ugri foorumit, midä edimäst vuuri peeti jo minevaas-tagu kultuuripääliinah Nar-vah. Foorumi käümätõmbaja om üteliisi soomõ-ugri kul-tuuripääliinu traditsiooni väl-lämärkjä Loode Oliver MTÜ-st Uralic Keskus, kinka pannus vahtsõ ao hõimuliikmisõ om kimmä mõoga. Timahavva oll' foorum ette võetu' peris suu-

rõlt: kotussõ pääle olli' tulnu' Soomõ, Eesti ja Ungari diplo-maatilisõ' esindäjä', Eesti presi-dent Karisõ Alar saaf videoterv-tüse. Paneeleh kõnõlimi soomõ-ugri hõimotüü keerolitsõst hetkesaisust ja joba mitmõn-dat aastakka valitsõvast vaiku-sõst läbikäümiseh Vinne poolõ sugurahvidõga. Juttu tull' ka' sotsiaalmeediä rollist uma-kultuuri tugõmisõh ja Atlandi-ületsidest võimalusist soomõ-ugri liikmisõ jaost. Amee-riiga inemiisilõ paistu kõik soo vahtsõnõ ja põnnõv: nä julksi' küssü' õgasugumadsi teemat pututavit küsumüisi ni tull'i' peräst esinemiisigi miika asju arotama. Pallõ' kuuli' soomõ-ugri värgist ülepää edimäst kõrda, a võti' kõikõ taad valla-lidsõ ja huvilisõ meelega'.

Juhannus: suumlaisi jaanipäiv

Nigu Soomõh ja Rootsih, pidä Hancocki rahvas juhannust vai jaanipäivä mitte kimmäl kuu-pääväl (nigu mi' vahtsõnõ ja vana jaan), a pööripäävä läh-kotsõl nädäliilõpul. Sis sekä-i pido tõsist tüütegemist. Riide õdagu lätsimi järve viirde lii-naparki kaema, kuis tähistedäs Ameerikah üttele tavalist jaani-päivä. Jaanituli palli vii pääl

ojoval parvõkõsõl ni olõ-s tima-havva kuiiki suur. Muido oll' piä kõik nigu mi kirmassõgi'. Uma-kandi bänd mänge populaarsit rokilugusit ni inemise' tundsõ' rõõmu ilosast õdagust nii perre ku' sõpruga, huulmalda' taast, kas nail sis oll' soontõh soomõ verd vai ei. Ojomiskotussõ läh-kõhe olli' tuudu' paar rattidõ pääl sanna – viil üts soomõ-ugri kultuurijuun, miä siihkandi eloh väigä kodonõnu'. Sanna pruukti hüä meeleaga: lava pääl jutatati vannu ja vahtsidõ tut-vidõga ja võrrõldi sannu oma-duisi. Kinkal iho jo kuum, juusk õkva järve jahõdahõ vette.

Ku' puulpühäl Hancocki keskplatsil juhannusõ pidos-tuusi tipp, soomõ-ugri rahvidõ paraatkõnõ pääle nakaš, pist' üts kultuuripääliina vedosni-gõst Gage „Touko“ Keränen mullõgi väiko Seto lipu peio. Öigõ kühl, tä tekä jo minevä sügüse terve soomõ-ugri tuuri läbi Läti, Eesti ja Soomõ. Tii vei timmä tuukõrd muuhulga ka' Setomaalõ, miä, nigu tä peräst uma reisi kotsilõ kirof, jätt sele-tämälädä' moel veiga kodotsõ tundõ. Ma eis' piä Hancocki kot-silõ sama ütlemä: mitund vuuri tull' hindäle miilde tulõta', öt olõ jo kodost kavvõh, tävveste tõõsõh ilmajaoh.

Päält Seto lipu lehvisi' paraa-dil viil Soomõ-Ugri, Soomõ, Eesti, Ungari, Ersä, Karjala, Saami, Kveeni ja Norra lipu' ni muidoki ka' asupaigamaa Ameeriga Ütisriigi lipp. Rahva siäh käve' „Kalõvala“ eeposõst tutva' tegeläse' Väinämöinen, Ilmarinen, Aino ja tõõsõ'. Eiski imemassin Sampo oll' platsih. Kõrraldaja' tutvusti' ja tennäsi' kõiki külälisesinejit erälde. Mi sai uutmalda' suuro avvu ja tähelepanu osast.

Tähtsä sündmüs oll' vahtsõ, 2027. aastaga kultuuripääliina tiitli vällähõikaminõ. Soo tüü oll' antu' rahvusvaihõlisõ žürii hoolõst, kiä pidi valima katõ kandidaadi hulgast – Kreevini-maa Lätist ja Keresdlaki külä Lõunõ-Ungarist. Valik lätis Keresdlakilõ, nii öt piä om jal' põhjust ütitselt kokko saia'. A sooni aoni hoit Hancock soomõugrilaisi kultuuripää-liina tiitlit hinda käeh edesi ni

kõrraldas koon' aastaga lõpuni viil mitmit põnõvit asju.

Hõimumaailma vahtsõ' piiri'

Koon' Vinnemaa luu' omma' segädse', jää-i meil suurt muud üle, ku uuta' ja kaia', miä sääls johtus. Ni olla' valmis sääls-kandi hõimlaisi avitamma, ku nail tekküs vahtsit võimalusi umma ello naada' praavtamma. Kunas kõik tuu tulla' või, tiia-i kahost viil kiäki.

Om ka kõnõld jo aastaküm-nit, öt soomõ-ugri rahvit ja naidõ keelte mõistjit – seto-sit säälhulga – tüküs kõõ vei-dombast jäämä. Tuuperäst piämi kokko hoitma: õgaüts, kiä taht mi kultuurõ hüäst umalt puult midägi ar' tetä', om väärt panustaja. Ku Ameerikah löüdis teno säälsale kultuuri-pääliinalõ no' rohkõppa soomõ-ugri rahvidõst ja naidõ eloviisest huvvi tundvit inemiisi, sis saa mi naidki avtada' ja nai-dõga edesi suhõlda'. Juhannusõ festivaal tõi säänest rahvast kimmähe lähkobahe mi ütiti-sile iihmärkele. Mõnikõrd piisas õnnõ ütest kõrrast, öt inemise ello püürtä' tävveste vahtsõlõ raalõ ni panda' timmä mõtlõma asjust, minkast tä inne tiiaiki-s. Mi eiski mõista-s viil kats aas-takka tagasi arvada', öt hõimutüid või tetä' ka ilmamerritakah. No' om meil sääls hulga sõpru, tutvit ja ütehmõtlõjit.

Kas ütelle hüäl pääväl võisi' ka Seto Kuningriigipäivä pitä' kohki muial ku Setomaa val-lah, näütüsest parhillatsõ kontrolljoonõ takah? Vai eiski Tsiiberi seto küllih, koh no'ki viil hoitõs umma kultuuri ja laula? Öigus om, öt tuu jaost piät hulga asju tõistsagamad-sõst saama ja peris kõik olõ-i kõrraga mi hindä tetä'. A ku mi mõista takistusilõgi nimmi anda', tähendäs tuu, öt noid saa ka periselt tii päält iist tougada'. Mis viil täämbä tun-dus ilmvõimalda', või hummõn olla' jo võimalik.

Hõimulõimidõ reisi Hancocki pido-nädäliile tugõsi Hõimurahvastõ Pro-gramm, Eesti Rahvuskomitee Ühend-riigeh ja Finlandia Foundation.

Küllätüväh oll erilitsõ vaimuga' Rikka Ivvani pillilaagri

28. juuni õdagu väläh kõvastõ sattõ ja pill väiki, a Küllätüväh juhatõdi sisse 24. Rikka Ivvani pillilaagri, koh päält poolõsaa noorõ oppõ nelä päävä joosul pillimängmist ja tundsõ hin-näst vanah seto talokotusõh ku üts suur pereh.

„Soo piäs olõma Eesti ainu-mas üte kotusõ pääl nii pikält olnu' pillilaagri,“ ütelle Rikka Ivvani pernaane Andresoni Sigre. „Mi tii šood umah kotõh ja meil ommõgi' siih nii ku üts suur pereh. Olõ-õi külälisõ', a om üts suur pereh.“

28. juuni õdagu tervüt Kül-lätüväh pillilaagrihe tulnu' 55 nuurt kõva mürstäminõ ja suur vihm, mia' üles säet telgi'

kõrraga' hämmest vali. „Oll väiga' hoste, öt telgi' sai' kui-vaga' üles pantus. Vanõba' anni' latsõ' ilostõ üle ja ku õdagunõ tsäi nussasaiaga' sai ar' süüdüs,

sis nakas mürstämmä,“ kõnõl Sigre. „Vihma om muidogi' vaia,“ ütelle kõrvalt Raali Ain. „Kaiv om nii kuiv, öt iispäävä jäi kõrrast tühäst.“

Pillilaagri tunn.

Breidaksi Arvedi pilt

Iispäävä peräst laagri paukvat alostust sai pilli opminõ vooriga' huu sisse ja oll kooni' neläpäävä päällelõõ-nõni', ku kontserdiga' panti talo moropääl laagrilõ punkt.

Andresoni Sigre ja Raali Ain omma' uma Rikka Ivvani talõh pillilaagrit kõrraldanu' jo 24 kõrda. „Sügüse ma saa 50 ja järgmätse aastaga tulõ 25. laagri. Sis ma olõ puul ello laag-rit tennü,“ muhaskõlli Sigre.

Aestagidõga' om pillilaagri kõrraldus nii paika lännu', öt inäp olõ-õi vaia'gi' päävåkavva muuta'. Om võõdõt minevä aes-taga kava, muudõt kuupäivi ja aestaganumbrit ja ommõgi' kõrrah. „Olõ-õi mõtõht vahtsõt

sõõri vällä mõtõlda', ku vana sõit väiga' hoste,“ ütelle Sigre.

Pererahva kõrvalt omma' laagri juhtimisõ man abist vabatahtligu', kiä' omma' noorõbah iäh olnu' siih pilli opmah. „Nä tiidvä' täpselt, ku kinkõlgi' om kodoigätsus, öt määne tunnõh tuu om. Mõnõst mi laagri vilistläsest om saanu' oppaja koolih ja latsiaiah, mia om mu ku oppaja jaost väiga' hüä,“ ütelle pernaane.

Traditsioonilitsõlt opitas Rikka Ivvani pillilaagrih väi-gokõist kannõld, lõõdsapilli, kiigapilli, ukuleelet ja kitarri. A pilli oppimisõ kõrvalt om aigu ka' suvõilmah olõki ja tsuklõ-misõ jaost.

„Rikka Ivvani pillilaagril om kindlalt uma vaim olõmah. Nii ku Tartol. Tuud seletä' mõis-ta-ai, a tuu kuvvagimuudu om,“ märke Sigre. Noorõ tahtva' õks ja jäl' laagrihe tagasi tulla'. Ku nä taha-ai tulla' pilli opma, sis vabatahtligult olla' siih abililõnõ.

„Meil vaeldu-ui inõmisõ' kõr-raga'. Tuu om edeotsast pääle säänestmuudu olnu' ja tuu toi-mis hoste,“ kõnõl Sigre. „Pia-ai seletämmä, kuvvamuudu aša' käävä'. Latsõ' mõskva' eis' ano-mit ja tiidvä', kuna miaki' pääle nakkas. Laagri kava sisulitsõlt muutu-ui.“

BREIDAKSI ARVED

Tõlknü' Sarvõ Öio.

Kirsi taloh immutõdi nuuri seto kultuuriga

Kirsi talo Meremäel võtt vasta juunikuu viimätsil päivil seto koolinuuri perimuspäivi, koh pia 30 osalõjat immutõdi katõ päävä joosul läbi seto laulust, tandsust ja keelest, õt olla' valmis esinemä Väiko Kunigriigi päiväl.

„Seto nuuri perimuspäävä' omma' ello kutsut mõttõga' toeta' ja jakada' Setomaa kuulõ oppõkavah olõvat seto keele ja kultuuri opmist suvitsõl aol,“ kõnõl perimuspäivi vidäjä Vabarna Jane. „Noorõ' saa-ai suvõl muido kokko ku laagrih ja näil om vaia ütehkuuh olõmisõ aigu.“

Vanõba' tõi' 25. juunil pääle naanu' katõpäävõtsehe perimõslaagrihe kokko 30 last nii Setomaalt ku ka' Tartost. Kavah oll leelolaula opminõ, pillimäng ja seto tandsu', näpotüü, keeletunni' läbi sõnamänga ja seto süüke tegeminõ.

Seto koolinuuri perimuspäävä' olli' edimäist kõrda mineväl aestagal Treskih sooviga' valmsta' latsi ette esinemisõ jaost mineväl seto leelopääväl ku ka' Väiko Kunigriigi päiväl. Sool kõrral harõtõdi Kirsi taloh Väiko Kunigriigi päävä jaost laulmist ja tandsmist. „Iihkujost om mu uma imä, kiä kunagi' kõrrald inne leelopäivä kotoh säntsit kuuhkau-misi, õt esinemisõ jaost

harõta',“ selet Vabarna Jane.

Pääle timä olli' perimuspäivi aol oppajist Kambrimäe Evi, Talviku Anne ja Pärtini Sirid.

Edimätsse perimuspäävä lõpõt kontsert, koh olli' ka' juhuligult Kirsi taloh suvitamah olnu' turisti' Austraaliast. Kirsi taloh tutvustõdi latsilõ ka' vannu talohuunit ja näide innist otstarvõht.

26. juuni hummogu alostõdi päivä pannkuukõ küdsamisõga', peräst naas pääle seto keele tunn läbi sõnamängu. Peräst lõõnaht tulli' vanõba' ummilõ võsokõisilõ perrä.

Nuurilaagrit oll Setomaal viilgi'. Inne koolinuuri perimuspäivi oll Litvina küläh Kriisa taloh näpotüülaagri, Rikka Ivvani pillilaagri Küllätüvä küläh ja juulikuu viimätsil päivil om Nedsäjä küläh Lummo Kati laululaagri.

Vabarna Jane ütäl, õt koolinuuri perimuspäävä' omma' tõisist tõistmuudu tuuperäst, õt siih opatas latsilõ seto kultuuri kõõh umah kirivüseh. „Kultuurih ommõgi' kõik umavaihol kõõdet, nii ku ka' mi perimuspäivi programm,“ ütäl tä.

Järgmätsel aestagal om kavah seto koolinuuri perimõslaagri kõrralda' Lüübnitsa küläh.

BREIDAKSI ARVED

Tõlknü' Sarvõ Õiõ.

Latsi ja nuuri laagri Kirsi taloh.

Breidaksi Arvedi pilt

Seto koolinuuri perimuspäävä'!

Suvinõ aig om hüä seto nooril laagridõh kokko saia'. Tõist aastakka peime perimuspäivi, sookõrd seto talomajutusõh Kirsil.

Päält 20 latsõ korju 25.–26. juunil kokko, õt ütehkuuh laulta', laulumänge mängi', seto kiilt, kombit, pillimängo, käsitüüd ja seto söögitegemist oppi'. Õdagu esinesi ka Meremäe ni Obinitsa oppõkoha koolilatsist leelokuur Mõtsatsirk. Hüä oll' näidega üteh laulta' ni mängi'. Timahava oll' perimuspäivilõ haarõt ka Tarto Seto Latsi kooli noorõ', õt kõõdüst Setomaaga õks inäbä olõsi'. Loodam' Väiko Kuningriigih

kõik jal kokko saia' ni ummi tiidmisi ka tõisilõ näüdäda'.

Oppaja' perimuspäivil olliva' Setomaa kuulõ seto keele ja kultuuri oppaja' Vabarna Jane ja Kambrimäe Evi ni Mõtsatsirgu leelokoori iistvidäjä Pärtini Sirid. Lisast aktivä' leelonaase' Talviku Anne, Tammiste Riin ja Kirsi talo pererahvas Kaidi ja Reet. Aitumma tugilatsist leelokuur Mõtsatsirk. Hüä oll' näidega üteh laulta' ni mängi'. Timahava oll' perimuspäivilõ haarõt ka Tarto Seto Latsi kooli noorõ', õt kõõdüst Setomaaga õks inäbä olõsi'. Loodam' Väiko Kuningriigih

Tulõva aastaga perimuspäävä' plaanim' pitä' Poloda nulgah.

VABARNA JANE

Perimussoppusõl.

Vabarna Jane pilt

Pipilota, miä tuu hädä om?

KAUKSI ÜLLE

Õt kõik ausalt vai sis ku mitte ausalt, sis põnõvastegevält ar kõnõlda', sis Pipi sai mullõ umadsõs tegeläskujos jo koolitütrikuna, ku mul töömeeli oll' kats pikkä verevät, mitte pörknakarva, a vasktraadikarva palmitsõt patsi. Imä käve ka vaehtõpääil inglis ja esäst õs tiia' ma ka pääle nime suurt midägi. Looduslatsõ elo puie otsah ja laudapäälsidõh turnminõ, matka', asjuotsminõ ja koolidistsipliini üleelämise raskusõ' nõukaigsõh süstee-mih, suur raamatidõ niildminõ ja *corrida* lehmakafah teivä' must kah paraja tsirkusõprintsessi. Mängse esiki karnevalil Pipit. Koolinäüendih mullõ muidoki pääossa õs anta'. Sookõrd ma tuud esiki õs himusta'. Ma olõ fanaatilnõ näutekiränik ja tuu nimel olõ valmis kannah-tama külmä, nälga, janu, kiholasi, tuult, vöhlõ ütlemisi ja arvusaamalda' inemisi.

Õnnõs olõ ma joba kuvvõs aasta kohalikku OUT tiatri näutekiränik ja soos aastas joudsõgi küdsäda' 50 aastat korjunu' Pipi lugu näitemängus.

Ku Pipit ette loi latsilõ, jäi mõttõhõ, õt mis näist edesi sai. Kas Pipi abiellu Tommyga? Mis sai Annikast? Sügüse trehvssi Helsinki mardilaadol kaema ja kullõma Astrid Lindgreni tütrepuja kohtumist lugõjidõga. Tähistedi Pipi 80. sünnüpäivä.

Jäi sis mõtlõma, kuis Pipi om mõotanü' nii mitmit põlvkondõ inemisi. Mis om vabadõ inemistõ saatust erinevidõ ütiskunnavormõ seeh? Pipi oll' nõuka-aol vabadusõ helü. A kiä tä tarbimisühiskonnah oll' ja om? Kiä parhillatsõh kliimahallusõh ja soosegähühõh?

OUT tiatrilõ näitemängõ kirotaminõ tähendäs, õt tulõ kirotä' katsalõ kooni' kümnele geniaalsõlõ näütlejale kandõv roll, piaaigu pääosa. Nii tullgi

Pipi näüdend oll' hoognõ.

Traagli Raini pilt

märki', õt kiä' olliva' Tommy klassikaaslasõ' – eurolaulik Agneta, meediategeläne Astrid, *cum laude* tüüp Maritta, psühholoog-terapeut Freya. Perekond: sõsar-õde Annika ja provva Settergren. Orava Kairi Pipi ossa ma kujodi kõrraga, nii õt timä jaoss kirotigi – tä om ka üts noid näütlejit, kiä sutt mängi' midä iganõs. Ülejäänü pannimi paika kuuholõkil, a inämbüste nii, nigu olli arvangu' kirotõh.

Koh mi näüdendit mängi? Segasumma suvilah. Loomulikult Obinitsa Teatriküüni, koh pääväkiire' asõndasõ' õdagu valgustust ja tuulõpuhahusõ' liigutasõ' kardinat. Mi näütlejä' ja publik sallimi väega umma armast küüni, kohe mi supernäütlejä Priit om ehitänü' ilosa parra lava, näütlejide ruumi, tiatrisaali. Sõo saa keväjidõ mi kodos jo aprillikuuh, õt sääil pikki pruuvõ tetä' nädäli mitu vuuri. Alosta talvõjopõdõh ja suusapüksõga, keväjä edenedeh saami kostüümi'

sälgä. Noid ummõldas esi', otstas kappidõst vai taaskasutuspoõdõst. Oldas väega kokkohoidligu'. Meil olõ-õi riigipalgiatäre. Mi saami tukõ valalt 500 eurot ja 700 Võro kulkalt! Aitumma! Tuuga saimi piaaigu katta' näütlejide transpordi etendüisi pruuvu ja etendüisile sõidus. Lavastaja pidämine käu ka kohati üle jou, nii õt tull' miilde tulõta' umaaigsõ' koolituisil käukõ tarkusõ', ummi etendüisi lavastamisi päältkaemisõ'. Mi trupi kõik liikmõ' tüütäse' eis' uma rolli kallal ja andva' ütstõõsõlõ nõvvu. Ma kae inämbüisi, õt tempo alalõ jäänü' ja publiku poolõ kõnõldasi' ja ütstõist ar' õi varjatasi'.

Sõo tükk oll' rassõ. Tekst olõ-õi loogilinõ kohati. Tegevüs kah õi paistu' loogilinõ. Mõni näütlejä om hoobis pupp (hopõn ja ahv), mõni õi olõ' kunagi kotoh (Pipi tütar Kerstin).

Ku kõva mälutreening om sääne hulk teksti päähä oppi' näütlejil, kinkõst pooltõl olõ-õi

seto kiil kotost latsõpõlvõst opit ja selge. Avvu kõigilõ.

Ja joudki näüdend esi-etendüseni. Reklaamitegemine om ka kallis lõbu. Tulõ kasuta' tuud suust suuhtõ meetõdit. Peräst esikat nakasõ' jutu' käuma ja tahetas tulla'.

Meid om kaemah käüt Saarõmaalt, Raitari Inga kommõntaarõ pääle Talinast, Tartost, Valgast, Põlvast, Võrost, Viländist, Verskast, Obinitsast ... Kuulsus levis ja Kuppär Kristi, kohalikku peritolu andõka kirjäniku ja mi näütlejä tõlgit-mugandõ ABBA laulu' omma' umaette hitt. Keelest arvusaamisõ küsimust olõ-õi tekkinü' seeni'. Tükül om niipalõ eri tasandit, õt osa kaejit puistas halõduspisarit ja osa naarupisarit.

Viimädsõ kõrra' oll' saal puupistü täüs ja hulk huvilisi helistämäh, õt kas tõesti kõik. Nii tullgi kallendri vällä otsi' ja paika sai' järgmätsse' kuupäävä': 23. ja 24. august kell 19 ni 4. ja 6. septembri kell 19.

Lasõmi kõnõlda' kommentiirjil

Rehi Angela: Obinitsa Uus Teater pand Kauksi Ülle näitemänguh üttele anomahe Pipi ja Tommy läbisaamisprobleemi', regressiooniteraapia ja ABBA. Hoiatus! Etendüseh või olla' pallõ absurdinalju! Naardminõ või üteh tuvva' pingõ perrändamisõ ja stress ja ärevüs läävä' väikobast!

Libliku Pille: No olõ-õi harilik kokkolakjakokko läbisaamis-draama üteh ämmä ja sõsarõ, kleptomaani ja terapeudiga'. Olõ-õi ka' sa'-ma' nalätükk. Kandva osa sai' eiski' pliini' ja kaeja'. Pokkerface Pipilota ja elohalastustnännü' Agneta.

Raitari Inga: Kauksi Ülle eis' kirotas elost hindäst näitemänga, eis' lavastas, eis' om piledikassalavva takah, kõnõlõs õgal etendüseõdagul naardõh ja naarahudõh päältkaejidõga'. Nii – misioõnitundõst ja mängolus-tist – tuu väigokõnõ, a herksä kultuurikipõn Setomaa vee-reh hubisõs. Kistu-ui ar' ka' riiklikõ kultuuritoetuisi rahavihma puudusõl. Ja ütiski' kaeja' lää-äi kunagi' ar' mõttõga', õt

„kunagi' inäp...“, hoops vastapiteh, tuldas õks ja jäl', selle õt „mi uma om iks hää“.

Minge' õks kaema, jo kasvai tuu tiatrituur eis' uma traktorikasti-looõikotussidõ ja väl-läummõld patjuga' tasos kogõmust. Viil, õt ti toetat hüvvä ehedät ja elolitsõ tiatri püsü-mist. Sântse, mia pia-ai perre-suhtit kahõligult vanamoodu-litsõst (a kuvvamuudu Pipilõ õnnahtu abielo pästä', tuud ma ette kõnõlõ-õi).

Luigasõ Inara: Ma õkva taha tuust kirotä'. Nimelt, ma käve kaemah Obinitsa OUT tiatri kuvvõnda huuaõ lavastust „Kui sa mind enam ei armasta“. Ma olõ-õi määnegi' arvustaja, kiä' hindas eelä' nätt sündmüst ja tuu kvaliteeti. A ummõhtõ tuu putut minnu nii, õt ma taha paar mõtõht kirja panda' ja tuud tiika' jaka'. Ma olõ kõik innidse' OUT tiatri luu' ar' kaenu', kõik hüä', a sõo putut minnu perüs sügä-vält. Lavastusõ päätegeläne, soosama Pipi, kiä' om suu-rõst kasunu', ummilõ põhi-mõttilõ kindlast jäänü', lännü' mehele Tommylõ, saa

uma Tommy suu läbi tiidä', õt tuu timmä inäp salli-i/armas-ta-ai. Määne traagika. Kõik tuu lugu lätt edesi mõttidõga' täämbätsehe päivä, lava päält kaes vasta mi elo, mi paistu-malda' soovi', mi halv hindä ülevähpäidäminõ, mi luut-misõ' ja mi kohalõjoudminõ ... oh, ku liigahtav ja kainõstav/targastsaav. No' ja näütlejä' – ütts om parep ku tõõnõ. Usk-malda' hüä näütlejätüü Orava Kairilt, ma mõista-as uutagi'. Pipi mia Pipi. Super! Malkovi Pille umah Astridi osah oll' nii hüä, õt vaehtõpääil tõm-mas kõõ lavalitsõ tähelepanu hindä pääle. Mu kimmäs miil-düminõ om ABBA laula polm-minõ näitemängu sisse, tuu om super, laulõt väiga' hõste. Blumi Priit! Puhas hüämii! Kuppär Kristi! Kuusk Kairi! Riitsaarõ Evar! Nii laulu' ku ka' näütlejätüü, super! Oja-mets Lea! Hörn Rieka! Nii hüä'! Ülle, maani kumarus sullõ! Kats kumarust! Frida ja Agneta sissepõlminõ eri-nevidõh osadõh paistu' nii elolitsõ', nii hüä'. No ja nuu' seansi', tuu arstõ „hoolõlinõ suhtõparandus“.

Ma olõ mõnikõrd tulnu' kodo elokutsõlisi näütlejidõ etendüselt tühä tundõga' (ma vabanda), näütemäng om olnu' hüä, a kõik läts kuvva-gimuudu minost müüdä. OUT tiatri sookõrd külb süämehe tunnõht, mia kisk kõrrast eiski' vii silmäst vällä ja herät hindä seeh üle kaema uma õigõhe olõmisõ'. Ja mia päämäne – siihsamah, piaaigu kotoh tetäs tuud kõkkõ. Ja nii hõste! Super tubli' olõt! Anna avvu! Kin-kõl viil om kaemalda', minge' kaema! Ma kitäsi' viil edesi, a sookõrd avitas. Aitumma!

Kivi Krister (Postimiis): Ja piagi' lauldas jälki' seto keeleh ABBA saatõl, lastas tiidä' helündidõl kolsta' suurõ võtmõkimbuga' kaejidõ süämeluukõ küleh, kooni' mõnõ' naase' hinnäst saali lummatult külelt külele nakasõ' tsõõtamma. Oh, tuu ommõgi' jo õkvaku muusikal, prostalt maapõrmanduga' saali ja Vinnemaa piiri vee-reh ja kest hainamaad. Kas ma panni tähele siih-sääl ka' kahtlast läügeht mõnõhki' silmänulgah?

Õnnitlõmi
Noormetsa Mariat
80. aasta juubeli
puhul!
Setomaa

SÜNDMUSÕ'
SETOMAAL

- 1. august kell 12 XXXIII Seto Kuningriik Miktämäel.
- 1. ja 2. august kell 19 rockmuusikal „Seto Odüsseia“ Anzelika Mahetaloh Luhamaal.
- 2. august iljapäiv, Rääsolaanõ pühä.
- 6.–7. august latsilaagri „Loovalt Setomaa looduses“ Saatse muusiumi moropääl.
- 6., 7., 8. ja 9. august kell 19 rockmuusikal „Seto Odüsseia“ Anzelika Mahetaloh Luhamaal.
- 7. august annõpäiv, Pelsi ja Väiko-Rõsna pühä.
- 7.–9. august TRESKI FEST 5 Treski muusika- ja inspiratsioonikeskusõh.
- 8.–9. august kell 11 Seto Kostipäiv.
- 14. august kell 18 II Verska avavii-ojominõ Verska kuurortravikeskusõh.
- 14. august kell 19 Võõpsõ külä suvõlõpu-pido küläplatsi pääl.
- 15. august kell 10 paasavolle Obinitsa küläkeskusõ staadioni pääl.
- 19. august paasapäiv, Obinitsa ja Lüübnitsa pühä.
- 19. august kell 20 paasasimman Obinitsa küläkeskusõ hoovih.
- 20. august kell 18 Lepä kirmask Lepä küläh.
- 22. august kell 9 Lüübnitsa sibula- ja kalalaat.
- 22. august kell 21.30 Eesti meistrivõistlusõ üüsetseh orientiiruvah Joosuh Verhulitsa küläh Peko maja man.
- 23. august kell 13 Setomaa külli mängu' Nedsäjä küläh.
- 23. ja 24. august kell 19 OUT tiatri etendus „Kui sa mind enam ei armasta.“ / „Ku sa minno inäp salli-i“ Obinitsa tiatriküünüh.
- 28. august maarapäiv.
- 28. august Nedsäjä küläpäiv.
- 29. august kell 18 Treski suur suvõhuuao lõpupido: Terminaator & Liis Lemsalu Band Treski muusiga- ja inspiratsioonikeskusõh.

Leinämi

- + Vladimir Kull
- + Alefina Haljasmets
- + Linda Järvemägi
- + Tiiu Kalde

Eräkogo pilt

JAN TAMMIK

25.03.1970 – 10.07.2026

1. septembril 1985. aastagal Kunstikooli avaaktusõl istus mu kõrval prillega' häbelik Rakvere peritolu nuurmiis, kiä' pakk vällä, õt meist võisi' saia' pinginaabri'. Mille? „Sa paistut perüs sõbralik, ma tõisi tun-nõ-õi.“ Aestaga peräst olõ-õi ma Tammigu Janil õnnõ pin-ginaabri, ma olõ ka' manulinõ timä Veski huulidsa keldri-korteri, koh õhk oll paks puberteedi hormoonõst, läüh-tünü ollõ, keldrirõskusõ ja armastusõigätsuse pöörütä-väst kokteilist.

Tarto oll tuul aol kinnine ja kopitõt – mi tei tsõõri pääle Püssürohokeldrilõ, Ülikooli kohvkuulõ, EPA klubilõ, üle-jäänü' õdagu kooõsadi sääi keldrih, tagosi potit ja igätsi ilmast, kohe meil päsemist olõ-õs. Mõnikõrd proomõmö piirega' – mi ronõ üle Tarto Ollõkombinaadi aia, õt võtta' klaastaarat, lubadõh hindäle härräsmehelikku õdagu-süüki restoranih Kaseke. Ku tull Vinne kroonu aig, sis ma käke miiltsidõ iist ja sussõrdi meditsiinipapridõga', nii kuis mõistsõ. A Jan võtt stoilisõlt vasta tuu, midä saatust tälle ette saat. Tä uskõ tõõmöli, õt sõaväe kõva kõrd armistas ar' õnnõdu armastusõ katski kist süämehaava'. Selle õt armas-tust Janih jakku. A kolmõ kuu peräst juusk Jan miilidsäpa-taljonist ar' ja mi käke hin-näst mu Võõpsõ maakodo naabrimehe man olt juv-võh, kooni' jälitüskomando tä arretiire. Mäntselgi' aol panti Janilõ kätte automaat ja visati tä Karabahhi sõa kesk-paika. A kuvvagimuudu sai tä peräkõrra Leningradi sõaväe-jao kunstniguna propaganda-stendele plokktähti vuulma ja

nii uma ao sääi ar' läbi vidi.

Edesi ma näi Jani harva – tä elli siih ja sääi, maalõ mehe-muudu ja hoit väiga' umma väigokõist sõbratsõõri. Ku ma küüsse timä ütsildäse elo ja naissuhtidõ kottalõ, sis üteli Jan, õt kosisi' hüä mee-lega' kinkõgi' ar', a tulõvanõ piäs olõma sääne virtin-tüüpi naane, kiä' hooltsõsi' timä, kasva ja eläjidõ iist.

Jan ost peräst edesitagasir-rändämist elokotusõst Päävä-kese talokotusõ Lõunõ-Eesti mõtsu vaihõl, Määdjõõ vee-reh, koh inne oll elänü' Karl Ast Rumor. Maja oll turd, pümme ja hämäräne, a tuu ümbre kerkü Jani käe all nii ku siini erinevvi kuakõisi, san-nakõisi, lehtmaiu. Kuna loo-ming lindas hõste ja rahakott lätt liisnalt paksust, ehitäs Jan hindäle maja kõrvalõ ehtsä kõrtsi, koh saat kavvu' õdagidõ jalkat kaemah. Kõrtsileti pääl om silt, õt Janil hindäl ja paa-ril timä abimehel om naps siih kõõ ilma rahalda'. Kõrtsi kõr-valõ nakas tä ka' kerkot püstü pandma, selle õt kõrts ja kerik käävä' kõõ kõrvotsidõ. „Naksit jumalapallõjast?“ küüsse ma. „Ull olõt vai?“ tull vastusõst.

Verskahe tekk tä galerii, koh möi umma loomingut, midä tä maalõ säälsamah kipõ tempoga'. Väikogi papi-pala pääle mahut tä ar' mus-tasitigõtsäuga. Timä natüür-mortidõh om meisterlik aura – aid-, puu- ja kõdõrvilju inne hukkamineki mahlakus madalmaisõh keldriltsõh val-gusõh. Kiäki' üleilma mõis-ta-ai nii täütvärki kannu tetä' ku Jan. Eiski' kikas mõista-ai. Tuu man vastas Jan täpipäält kujotlusõlõ, määne näge vällä üts vana kooli kunstnik. Pääh

olgküpär, säläh kotjas linanõ ülikond, hambamulguh siga-ret, kau kossat-kossat üle tii poodi poolõ, kost osta' üle-jäänü' päävä jaost väigokõnõ sixpack. Turist kaes galerii aknõst sisse, õt nätä' Verska ütte kaemisväärtüst – kunst-nikku tüüd tegemäh.

Vallainõmisõ' tull'i uurma, õt kas Jan tahasi-i tetä' ka' mõnt maalikooltust, nii ku no'tavast om, tulõtas Jan miilde ja tiatas, kuvvamuuudu tä nä pikält saat. Taha-ai nuid inõ-misi siiä' majja uma šampu-sõpokaalõga' vehkmä. Taha-ai maali' maastikkõ, moodulitsi teemasit, tii-i inõmisist por-teesit. Eiski' paläst naist joons-ta-ai? „Mäntselgi' juhul mitte, midä sa mõtlõt sis!“ Boheem-lik vällanägeminõ ja torisõv tõrkus iseloomuh tähendä-äi, õt Janil olõ-õs turundaja tiid-mist. Galerii liinakõsõ kesk-paigah, sildi' ja reklaam õgal puul. Intuitiivnõ tiidminõ tuust, midä inõminõ hindäle saina pääle taht panda', ja mõistminõ tüüd tetä' kipõlt ja briljantsõlt.

Huulmalda' uma kohatitsõst inõmisi põlgamisõst, oll Jani suhe elävä luudusõga' väigagi' hell. Tä külb ja istut luumõ segämini, nii kodotsit ku eksootilisi, timmä saadi' truult kats vanna ustavat musta karva pinni. Ost puõh pääga' hindäle Lindora laadolt lehmä, kedä tä pidi kodoeläjänä talla-tagotsõh mõtsah. Ja timä karõ-hot romantilist olõkit söõdi' tüünäl, lojaalsus sõbrõlõ ku raketikütüsenä pallav armas-tusõigätsüs. A raketikütüsel om muud kipõlt ar' palla', õt tougada' midägi' väärtüsilikku kosmilistõ kavvõlisusõhe.

Tulõ luuta', õt Jan löüd sääi universumih hindäle vahtsõ Pääväkese, kohe ehitä' nii kõrts ku kerik kõrraga'.

ANDRES MAIMIK

SIIVI KIIVIT

21.04.1937 – 11.06.2026

Siivikõnõ, sõbrakõnõ,
leelopargi sõsarõkõnõ!
Elovankri sinno vidi
Kärnäküläst kavvõndõhe.
Vaodi' sa vaja mõtsa viirde,
Nõo nulgä maie pääle.
Viisi palki sa veerütänü,
umma tarrõ tahvitsõnu.
Tüüd sul jakku joutsahe,
murõmõttit vaihhõlõ.
Sai sul kodo kullanõ,
aid avvurahalinõ.
Su tarõh Ilolang sai ilotõlla',
su kodoaiah kulätõlla'.

Meid sa hõste hoietõli',
vasta võtit armahe.
No' kallunu sa kavvõndõhe,
hingä maalõ pilve pääle.
Anna avvu sul aoni,
sinno tehñä taivani.
Hoitku' sinno taivatähe',
kumardagu' kuukõnõ.
(sõna' Palmi Aili)

Lahkõt leelosõsarat jääs
mälehtämä leelopark Ilolang.
Rahulist und, Siivikõnõ!

SÜNNÜPÄÄVÄ' AUGUSTIH

Mäeste Paul – 91
1. august
Seto leelopäivi algataja

Timmo Margus – 65
1. august
Setomaa Liidu vedosnik

Taro Igor – 45
1. august
poliitik

Sarvõ Ants – 43
1. august
laulumiis

Aida Elenora – 67
3. august
leelonaane, laulja

Gomezova Anzelika – 46
4. august
sootska

Pai Peeter – 57
5. august
Seto Miihi Summa,
kerigukoori laulu-
ja pillimiis

Vahteri Erna – 88
6. august
Ilolisõ leelonaane

Heliste Leida – 79
9. august
sõõgi- ja joogimeistri,
leelonaane, sõnolinõ

Hõrna Aare – 67
9. august
sootska, kultuurivedosnik,
Seto Kongressi Vanõmbidõ
Kogo liigõh, Seto Miihi
Summa laulumiis

Pedaja Mirja – 30
9. august
Helmekaalu leelotütrik

Rahasepä Maria – 76
10. august
Põlva Seto Seldsi kokko-
hõikaja, leelokooridõ
Ilotsõõr ja Velõ' vedosnik

Laanetu Eevi – 75
11. august
Kuldatsäuga leelonaane

Kooseri Rein – 64
11. august
Seto Miihi Summa
laulumiis, Hõpõhelmi ja
Meremäe miihi laulumiis,
Setomaa põllumiis

Selarti Anti – 53
11. august
aoluulanõ

Tarrosõ Rein – 63
14. august
Seto Miihi Summa laulu-
miis, oppaja

Korela Tea – 59
15. august
muusiumitüütäjä

Künnapuu Ene – 69
18. august
Helmekaalu leelonaane

Peegli Urmas – 54
18. august
ettevõtja

Kunsti Tiiu – 68
19. august
pikääignõ varahoitja
Setomaa muuseumih

Leima Laurits – 37
21. august
pillimiis, helüluuja

Leivo Kairi – 55
25. august
kultuurivedosnik

Ziugandi Kaja – 54
26. august
Meremäe-Obinitsa nais-
koori laulja

Pedaja Lii – 64
27. august
Helmekaalu leelonaane

Virro Kersti – 42
27. august
Seto Kongressi Vanõmbidõ
Kogo liigõh

Ristimäe Raivo – 72
28. august
Põlva Seto Seldsi vedosnik,
leelokoori Velõ' laulumiis,
Seto Kongressi Vanõmbidõ
Kogo liigõh

Toomiku Siiri – 71
28. august
Helmekaalu leelonaane

Pärnoja Ülle – 55
30. august
Ilotsõõri leelonaane

Sarvõ Maafa – 42
30. august
Õiõ Seto' koori leelonaane

Setomaa Vallavalitsus suuv õnnõ:

Maria Tammik	97	Leili Pedassaar	77
Anna Saar	97	Valli Sarapuu	77
Emmi Saaremets	91	Urve Pihla	77
Paul Mäeste	91	Vassili Linnumets	77
Maie Ojapalu	89	Leo Teppo	77
Alli Mustimets	88	Eevi Laanetu	75
Viktor Ledjanov	87	Siiri Piholaan	75
Elli Vomm	86	Aive Keir	75
Zinaida Avakina	86	Nikolai Kaplunov	75
Elmar Teresk	86	Paul Liivik	75
Linda Liman	85	Riina Alver	74
Raisa Pokusajeva	84	Luule Ülend	74
Leo Pedastik	84	Väino Kängla	73
Anne Saaremaa	83	Volli Sai	73
Heli-Lilli Tammetalu	83	Väino Kambrimäe	73
Natalja Konstantinova	83	Nadezhda Samoylova	72
Zinaida Rõbkina	82	Tiiu Oinak	71
Sassi Talo	80	Malle Siilik	71
Anatoli Ankipov	80	Aime Pilve	71
Lembit Prusapuu	79	Tatjana Smorodin	70
Paul Tammetar	79	Küllä Talupoeg	70
Maria Sohranjajeva	78	Tõnu Soidla	70